

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЛІНГВІСТИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Кафедра романської філології та перекладу

ДИПЛОМНА РОБОТА

З перекладознавства (французька мова як перша іноземна) на тему:
«Переклад фразеологізмів з французької на українську мову на основі
сучасної художньої літератури»

Студентки VI курсу групи Мпф 58-18

Лановенко Тетяни Михайлівни

Науковий керівник: викл. Філоненко Н.Г

Національна шкала _____

Кількість балів _____

Оцінка ЄКТС _____

Члени комісії:

_____
(підпис)(прізвище та ініціали)

_____
(підпис)(прізвище та ініціали)

_____
(підпис)(прізвище та ініціали)

Київ – 2019

ВСТУП

Загальновідомо, що культура та менталітет народу відбиваються у мові, особливо у фразеологічних одиницях, оскільки вони є конденсованими мовними одиницями, у них акумулюється багатовікова мудрість народу, саме тому дослідження типологічного аспекту фразеологічних одиниць є актуальним у сучасній лінгвістиці. Фразеологічні одиниці посідають важливе місце в лексичній системі англійської та французької мов, тому вивчення їх структурних, семантичних та стилістико-функціональних аспектів завжди було в центрі уваги вітчизняних та зарубіжних вчених.

Дослідженням фразеологічних одиниць займалися лінгвісти Ф. де Соссюр (1998), Ш. Баллі(1989), В.В. Виноградов (1977), О.В. Кунін(2005), О.І. Смирницький (1956), Н.М. Амосова (1963), Е.Ф. Арсеньєва (1989), М.І. Мостовий (1993), Т.І. Арбекова(1977), Л.Г. Верба (2008), Н.М. Раєвська (1979), Р.З. Гінзбург (1979)та ін

Актуальність теми пов'язана з тим, що переклад фразеологічних одиниць є важким завданням. У силу свого семантичного багатства, образності, лаконічності і яскравості фразеологія відіграє в мові важливу роль. Під час перекладу фразеологізму перекладачеві треба передати його зміст і відбити його образність, знайшовши аналогічний вислів у рідній мові й не упустивши при цьому стилістичну функцію фразеологізму.

Мета нашої наукової роботи є визначення особливостей перекладу французьких фразеологізмів українською мовою.

Досягнення поставленої мети передбачає розв'язання таких **завдань**:

- Визначити поняття фразеологізму.
- Розкрити класифікацію фразеологізмів.
- Розглянути особливості перекладу фразеологізмів.
- Розглянути перекладацькі трансформації.

- Проаналізувати фразеологічні вирази Давіда Фонкіноса в романі «Наші розставання» та способи їх перекладу українською мовою А. Кушнірем.
- Проаналізувати фразеологічні вирази Бернара Вербера та запозичених, які належать відомим авторам в романі «Дзеркало Кассандри» та способи їх перекладу українською мовою.
- Проаналізувати фразеологічні вирази Антуана де Сент-Екзюпері у філософській казці «Маленький Принц» та способи їх перекладу українською мовою А. Перепаді.

Об’єктом дослідження є фразеологічні одиниці французької мови.

Предметом дослідження є перекладацькі трансформації при перекладі фразеологізмів з французької на українську мову.

Методи дослідження описовий (такі прийоми, як спостереження, порівняння, зіставлення, узагальнення, класифікація аналізованого матеріалу, інтерпретація); науковий метод, соціологічний метод, систематичний метод, узагальнений метод.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у тому, що аналіз та виявлення перекладацьких трансформацій фразеологічних одиниць з французької мови на українську на основі сучасної художньої літератури було вперше.

Практичне значення результатів полягає в дослідженні перекладацьких трансформацій фразеологізмів при перекладі з французької мови на українську у сучасній художній літературі.

Апробація результатів дослідження Не знаю, що написати

Структура роботи Робота складається зі вступу, змісту, чотирьох розділів із висновками до кожного з них, бібліографічного показника, резюме, загальних висновків та додатків.

У вступі окреслено стан наукової проблеми, необхідність проведення дослідження, актуальність роботи, її мету та завдання, об'єкт та предмет дослідження, описано методи, структуру, визначено наукове та практичне значення роботи, вказано апробацію результатів роботи.

У першому розділі, що має теоретичний характер висвітлено теоретичні засади дослідження фразеологічних одиниць. У цьому розділі систематизовано семантичні, структурні та функціональні ознаки фразеологічних одиниць. Визначено особливості перекладу фразеологічних одиниць та розглянуто перекладацькі трансформації у художній літературі.

У другому розділі – аналітичний, що має більш практичний характер. **Не знаю, що написати.**

Третій розділ – практичний. Надано практичні пропозиції щодо застосування перекладацьких трансформацій для досягнення адекватності перекладу відібраних фрагментів французькою мовою на основі творів Давіда Фонкіноса «Наші розставання», Бернара Вербера «Дзеркало Кассандри» та Антуана де Сент-Екзюпері «Маленький Принц».

У загальних висновках викладено основні теоретичні та практичні результати дослідження.

Загальний обсяг роботи складає 77 сторінок друкованого тексту.

Розділ 1

1.1 Визначення фразеологізму

Фразеологія - це скарбниця мови. У фразеологізмах знаходиться відображення історії народу, своєрідність його культури та побуту. Фразеологізми часто носять яскраво національний характер. Поряд з національними фразеологізмами у французькій фразеології є багато інтернаціональних фразеологізмів.

Фразеологічні одиниці заповнюють лакуни в лексичній системі мови, яка не може повністю забезпечити найменування пізнаних людиною сторін дійсності, і в багатьох випадках є єдиними позначеннями предметів, властивостей, процесів, станів, ситуацій і т.д.

Фразеологія - надзвичайно складне явище, вивчення якого потребує свого методу дослідження, а також використання даних інших наук: лексикології, граматики, стилістики, фонетики, історії мови, історії, філософії, логіки і країнознавства.

Думки лінгвістів по ряду проблем фразеології розходяться, і це цілком природно. Тим не менш, важливим завданням лінгвістів, що працюють в області фразеології, є поєднання зусиль та знаходження точок дотику в інтересах, як самої теорії фразеології, так і практики викладання іноземних мов.

Фразеологія (грец. *phrasis* - "вираз", *logos* - "навчання") - це наука про фразеологічні одиниці (фразеологізми), тобто про стійкі поєднаннях слів з ускладненою семантикою, не утворюються по породжуючим структурно-семантичним моделям змінних поєднань [20, 37].

Як самостійна лінгвістична дисципліна фразеологія виникла порівняно недавно. «Предмет і завдання, обсяг і методи вивчення її ще недостатньо

чітко визначені, не отримали повного висвітлення» [20, 38]. Менше за інших розроблені питання про основні особливості фразеологізмів у порівнянні з вільними словосполученнями, про класифікацію фразеологічних одиниць та співвідношення їх з частинами мови і т. д. У мовознавців не склалося єдиної думки про те, що таке фразеологія. Одні дослідники (Л.П. Сміт, В.П. Жуков, В.Н. Телія, Н.М. Шанський та ін) включають до складу фразеології всі стійкі сполучення, інші (Н.Н. Амосова, А.М. Бабкін, А.И. Смирницький та ін) - тільки певні групи.

У завдання фразеології як лінгвістичної дисципліни входить всебічне вивчення фразеологічного фонду тієї чи іншої мови.

Важливими аспектами дослідження цієї науки є: стійкість фразеологічних одиниць, системність фразеології і семантична структура фразеологічних одиниць, їх походження та основні функції.

Особливо складною галуззю фразеології є переклад фразеологічних одиниць, що вимагає чималого досвіду в сфері дослідження цієї дисципліни.

Фразеологія розробляє принципи виділення фразеологічних одиниць, методи їх вивчення, класифікації та фразеографії - опису в словниках.

Фразеологія користується різними методами дослідження. [2, 76]. На базі існуючих у мовознавстві методів дослідження розробляються «власне фразеологічні прийоми аналізу і опису» [13, 35]:

1. Метод ідентифікації - встановлення тотожності слів і синтаксичних конструкцій, які утворюють фразеологізми, з їх вільними аналогами;

2. Метод аплікації, що є різновидом методу ідентифікації, метод обмежений у виборі змінних, що встановлює відмінні структурно-семантичні організації фразеологізму від сполучень, утворених відповідно до регулярними закономірностями вибору і комбінації і т.п.

Фразеологія пропонує різні типи класифікацій фразеологічного складу мови залежно від властивостей фразеологізмів і методів їх дослідження.

Французький фразеологічний фонд - складний конгломерат відвічних і запозичених фразеологізмів з явним переважанням перших. У деяких фразеологізмах зберігаються архаїчні елементи - представники попередніх епох.

Питання фразеології як лінгвістичної дисципліни було вперше поставлено видатним радянським лінгвістом проф. Е.Д. Полівановим, який неодноразово повертався до цієї проблеми і стверджував, що лексика вивчає індивідуальні лексичні значення слів, морфологія - формальні значення слів, синтаксис - формальні значення словосполучень. «І от виникає потреба в особливому відділі, який був би співмірний з синтаксисом, але в той же час мав на увазі не загальні типи, а індивідуальні значення даних окремих словосполучень, подібно до того, як лексика має справу з індивідуальними (лексичними) значеннями окремих слів. Цьому відділу мовознавства, як і сукупності досліджуваних в ньому явищ, я і приділяю найменування фразеології і вкажу, що для даного значення пропонується і інший термін - ідіоматика» [17, 99].

Б.А. Ларін був першим вченим після Е.Д. Поліванова, який знову звернувся до питання про фразеології як лінгвістичної дисципліни. «Фразеологія як лінгвістична дисципліна знаходиться ще в стадії" прихованого розвитку »... але вона ще не оформилася як зрілий плід підготовчих праць. ... А виділення такої дисципліни нам вже необхідно, бо всім зрозуміла дилетантська беспорядність, різнобій і безуспішність попутного, випадкового розбору цього матеріалу в лексикографії, стилістиці, синтаксисі» [17, 100].

З часом праці В.В. Виноградова сприяли появі безлічі робіт по фразеології різних мов. Таке накопичення систематизованих фактів - одна з передумов створення фразеології як лінгвістичної дисципліни.

Розроблена в семантиці теорія лексичного значення допомагає виявленню семантичної специфіки фразеологізмів та виділення різних типів значення у сфері фразеології. Слово у складі фразеологізмів далеко не завжди втрачає свої морфологічні особливості, морфологія допомагає встановити, що втрачено, а що збереглося. До складу фразеології входять обороти різних структурних типів, у тому числі фразеологізми зі структурою словосполучення і пропозиції. Дані синтаксису дуже важливі для виявлення граматичної специфіки цих оборотів, їх граматичної структури та функцій. Слово в складі фразеологізму властивий певний фонетичний вигляд, але в процесі розвитку він може і змінюватися. І в тому, і в іншому випадку дані фонетики не можна не враховувати. Стилiстичний потенціал фразеологізмів, особливо ідіоматизмів і ідіофразеоматизмів, дуже значний. У їх значенні висока питома вага коннотативного аспекту. Фразеологічна стилістика, що вивчає стилістичні можливості фразеологізмів, спирається на досвід лексичної стилістики, зокрема, у розробці деяких стилістичних прийомів. Дані історії мови і етимології важливі при етимологічному аналізі фразеологізмів. Об'єкт фразеології такий складний і специфічний, що вивчення його дає нові дані, які поповнюють зазначені вище дисципліни.

Фразеологія збагачує лексикологію інформацією про зміни, яким піддаються слова у складі фразеологічних одиниць, а лексичну стилістику - даними про узуальні та okazіональні стилістичні особливості фразеологізмів, а також дає додаткову інформацію в багато розділів загального мовознавства. Аналіз фразеологічного матеріалу дуже важливий для лінгвокраїнознавства. Фразеологічна інформація ще слабо використовується іншими дисциплінами. Тим відрадініше відзначити широке використання фразеологічного матеріалу в книзі Є.М. Верещагіна і В.Г. Костомарова, які підкреслюють, що «цілий

ряд фразеологізмів містять у своїй семантиці національно-культурний компонент - або синхронно, з позицій сучасної мовної свідомості, або діяхронії, тобто тільки з причини спряженості з національною культурою словосполучення-прототипу » [6, 107].

Фразеологізми - стійкі словосполучення. Це готові сполучення слів, які не створюються в мовленні подібно до вільних словосполучень (новий костюм, великий будинок, читати газети, йти до школи), а відтворюються: якщо мовцеві необхідно вжити фразеологізм, то він його вилучає, як і слово, в готовому вигляді зі свого фразеологічного запасу, а не будує його заново.

Щоб усвідомити різницю між фразеологічними й вільними словосполученнями, порівняємо фразеологізм «кури не клюють» і вільне словосполучення кури не клюють.

Фразеологізм кури не клюють.

Кожне слово зокрема не має власного значення; значення притаманне фразеологізму в цілому.

Фразеологізм: у нього грошей кури не клюють.

Переставити слова не можна, бо перестановка слів руйнує фразеологізм.

- У нього грошей не клюють кури. Кури у нього грошей не клюють.

Від компонентів словосполучення не можна утворити зменшувальні (пестливі) форми.

- У нього грошей курочки не клюють

У середину фразеологізма не можна вставити якесь слово.

- У нього грошей кури зовсім не клюють.

Вільне словосполучення: кури не клюють.

Значення складається зі значень слів, що входять до словосполучення.

- Це зерно кури не клюють.

Перестановка слів допускається, і вона не впливає на значення словосполучення.

- Це зерно не клюють кури. Кури це зерно не клюють.

Від компонентів словосполучення можна утворити зменшувальні (пестливі) форми.

- Це зерно курочки не клюють.

У середину словосполучення можна вставити якесь слово.

- Це зерно кури зовсім не клюють.

Таким чином, фразеологізми характеризуються відтворюваністю, цілісністю значення, стійкістю, непроникністю. Достатньо навіть однієї з перелічених ознак, щоб вважати словосполучення фразеологізмом. Усі ці ознаки зближують фразеологізм зі словом. Переважна більшість фразеологізмів еквівалентна окремому слову, і, як окремі слова, фразеологізми виступають у ролі єдиного складеного знака: нуль без палочки - ніщо; кирпу гнути - гордувати; на руку ковінька = вигідно; без року тиждень = недавно; ні кола ні двора = нічого; пекти раків = червоніти; кіт наплакав = мало; лізти в вічі - набридати; англ. to skate on thin ice (буквально "кататися на тонкому льоді") = to risk "ризикувати"; фр. piquer un chien (буквально: "уколоти собаку") = sommeiller "задрімати".

На відміну від вільного словосполучення, де кожне повнозначне слово є окремим членом речення, фразеологізм у цілому виступає єдиним членом речення.

Із вільним словосполученням фразеологізм зближується тим, що складається з окремих слів, тобто є нарізнооформленим. Слово має один наголос, а фразеологізм має стільки наголосів, скільки є в ньому повнозначних слів.

Отже, фразеологізм, із одного боку, зближується зі словом, а з іншого - зі словосполученням. Виходячи з вищенаведених характеристик, можна дати таке визначення фразеологізму:

Фразеологізм - відтворювана одиниця мови з двох або більше слів, цілісна за своїм значенням і стійка за складом та структурою.

Фразеологізми є знаками вторинної номінації, де образ словосполучення, його первинна мотивація переносяться на нову (іншу) ситуацію. Через те фразеологізмам притаманна образність. Порівняємо речення: Йому цей капелюх не потрібен і Йому цей капелюх так потрібен, як рибі зонтик (як корові сідло, як п'яте колесо до воза). При використанні цих фразеологізмів разом із значенням непотрібності на поверхню спливає яскрава внутрішня форма (образ, гештальт) цих фразеологізмів.

Очевидно, колись усі фразеологізми були вільними словосполученнями. Вільне словосполучення, потрапляючи в інший, не характерний для нього контекст, набуває переносного значення (пор. грати першу скрипку а симфонічному оркестрі і грати першу скрипку в компанії бізнесменів; рос. принимать лекарства в час по чайной ложке і делать что-либо через час по чайной ложке). Постійне вживання словосполучення в прямому й переносному значеннях зумовлює усталення фразеологізму. Водночас, для того щоб словосполучення стало фразеологізмом, необхідно, щоб хоч одне зі слів повністю або частково втратило вільне значення (солон'яна вдова, дерев'яний рубль, яловий професор). Перетворенню вільних словосполучень у фразеологічні сприяє й частота їх вживання в певні

періоди, пов'язана з актуальністю виражених ними понять у той чи інший період (холодна війна, оксамитова революція, пражська весна тощо).

Іншим джерелом виникнення фразеологізмів є запозичення. Запозичені фразеологізми можуть виступати як у перекладеному, так і в оригінальному вигляді: час - гроші (англ. *time is money*), синя панчоха (англ. *blue stocking*), бути чи не бути (англ. *to be or not to be*), лат. *contra spem spero* "без надії сподіватись", *memento mort* "пам'ятай про смерть", *aima mater* "мати-годувальниця", *tabula rasa* "витерта (чиста) дошка", фр. *C'est la vie* "таке життя".

У науці існує проблема складу фразеології. Одні мовознавці до неї відносять лише номінативні форми, тобто словосполучення. Інші, котрі дотримуються широкого розуміння фразеології, сюди відносять й комунікативні форми - крилаті вирази у формі речень.

Кожна мова відзначається своєю оригінальною фразеологією, що пов'язано з неповторністю побуту, звичаїв, культури та й загалом ментальності народу. У фразеології ще більшою мірою, ніж у лексиці, відображено національну картину світу. Фразеологізми з одним і тим самим значенням у різних мовах мають неоднакову внутрішню форму (мотивацію). Пор. укр. сам на сам (на чотири ока), рос. с глаза на глаз, фр. *tête à tête* "голова з головою", англ. *face to face* "обличчя до обличчя".

Augen "між чотирма очима"; укр. спасти на думку, рос. взбрести на ум; укр. бути напідпитку, рос. быть под хмельком, англ. *to have a drop in one's eye* (буквально: "мати краплину в одному оці"); укр. коли рак свисне, рос. после дождика в четверг, англ. *when the pigs fly* (буквально: "коли свині літатимуть"), фр. *attendez-moi sous l'orme* (буквально: "почекайте мене під в'язом"); укр. говорити про Химині кури, рос. говорить ерунду, англ. *to talk of a dog's hind leg* (буквально: "говорити про задню ногу собаки"); укр. у сорочці

родитися, англ. to be born with a silver spoon in one's mouth (буквально: "народитися зі срібною ложкою в роті").

Національна своєрідність фразеології і в тому, що в ній зафіксовано реалії життя народу, його історії тощо: укр. на рушник стати, дістати гарбуза, передати куті меду, облизати макогона, наче набігла татарська орда, реве як орда в таборі, висипався хміль із міха, до булави треба голови, язик до Києва доведе, рос. коломенская верста, казанский сирота, Москва слезам не верит тощо.

Висновки. Отже, фразеологія - це наука про фразеологічні одиниці (фразеологізми), тобто про стійкі поєднаннях слів з ускладненою семантикою, не утворюються по породжуючим структурно-семантичним моделям змінних поєднань.

Фразеологія збагачує лексикологію інформацією про зміни, яким піддаються слова у складі фразеологічних одиниць, а лексичну стилістику - даними про узуальні та оказіональні стилістичні особливості фразеологізмів, а також дає додаткову інформацію в багато розділів загального мовознавства.

У мовознавців не склалося єдиної думки про те, що таке фразеологія. Одні дослідники (Л.П. Сміт, В.П. Жуков, В.Н. Телія, Н.М. Шанський та ін) включають до складу фразеології всі стійкі сполучення, інші (Н.Н. Амосова, А.М. Бабкін, А.И. Смирницький та ін) - тільки певні групи.

Фразеологізм - семантично пов'язане сполучення слів, яке, на відміну від подібних до нього за формою синтаксичних структур (висловів аборечень), не виникає в процесі мовлення відповідно до загальних граматичних і значеннєвих закономірностей поєднання лексем, а відтворюється у вигляді усталеної, неподільної, цілісної конструкції.

1.2 Класифікація фразеологізмів

Існують різні класифікації фразеологізмів. Найвідомішою є класифікація фразеологізмів за ступенем злютованості їх компонентів, яку розробив французький мовознавець Ш. Баллі і доповнив російський мовознавець В.В. Виноградов (1894-1969).

За цією класифікацією фразеологізми поділяють на фразеологічні зрощення, фразеологічні єдності, фразеологічні сполучення та фразеологічні вирази.

Фразеологічні зрощення - семантично неподільні фразеологічні одиниці, значення яких не впливає зі значень їх компонентів.

Наприклад: собаку з'їсти "бути майстром у якійсь справі". Тут власні значення слів собака і їсти не відіграють жодної ролі, бо неможливо пояснити, чому знання й досвід передбачають поїдання собак.

До фразеологічних зрощень належать такі фразеологізми, як укр. точити лясси (баляндраси) "вести пусті розмови", пекти раків "червоніти від сорому", дати кучми "побити", підсунути свиню "підступно завдати прикрощів комусь", збити з пантелику "викликати розгубленість у кого-небудь, дезорієнтувати"; рос. бить баклуши "нічого не робити, байдикувати", как пить дать "напевне", реветь белугой "сильно плакати", сапоги в смятку "нісенітниця", у черта на куличках "дуже далеко"; польськ. das deba "втєкти" (буквально: "дати дуба"), англ. a fishy story "видумка" (дослівно: "риб'яча розповідь, казка"), to show the white feather "злякатися" (буквально: "показати біле перо").

Фразеологічні зрощення називають ще ідіомами (від гр. *idioma* "самобутній зворот"), під якими розуміють фразеологізми з повною втратою внутрішньої форми. Пояснити, як склалося значення ідіом, - складна етимологічна проблема. Так, наприклад, англ. *tit to tat* має значення "око за око", але пояснити, що означають слова *tit* і *tat*, ніхто не може.

Ідіоми неможливо дослівно перекласти на іншу мову. До ідіоми в іншій мові можна лише відшукати ідіому-відповідник, якщо така є, або перекласти її одним словом чи вільним словосполученням. Скажімо, англ. *skeleton in the cupboard* перекладається як "сімейна таємниця", хоч дослівний переклад - "скелет у буфеті", англ. *to wear one's heart on one's sleeve* перекладається як "бути відкритим, відвертим", хоча дослівний переклад - "носити серце на рукаві".

Фразеологічні зрощення мають ряд характерних ознак:

1) до їх складу можуть входити так звані некротизми - слова, які ніде, крім даного зрощення, не вживаються, і незрозумілі внаслідок цього з точки зору сучасної мови;

2) до складу зрощень можуть входити архаїзми;

3) вони синтаксично нерозкладні;

4) у них неможлива в більшості випадків перестановка компонентів;

5) вони характеризуються непроникністю - не допускають до свого складу додаткових слів.

Фразеологічні єдності-семантично неподільні фразеологічні одиниці, цілісне значення яких умотивоване значенням їх компонентів.

Значення фразеологічної єдності виникає внаслідок узагальненого переносного значення вільного словосполучення. Це результат образного метафоричного переосмислення словосполучення. Як приклади можна навести такі фразеологічні єдності: зробити з мухи слона "перебільшити щось", пальцем не ворухнути "нічого не зробити", мілко плавати "не мати достатніх здібностей, сил, знань для певної справи; погано розумітися на чомусь", прикусити язика "замовчати", тримати камінь за пазухою "приховувати ненависть до кого-небудь; готувати помсту", гнути спину "важко працювати", плисти за течією "пасивно підкорятися обставинам"; рос.

брать быка за рога "починати з найважчого", сесть в лужу "оскандалитися", положить зубы на полку "голодувати, відчувати нестаток".

Як бачимо, для фразеологічних єдностей характерна семантична двоплановість. В окремо взятих ізольованих від контексту таких зворотах не можна однозначно встановити їх семантику, бо такі словосполучення можуть уживатися як вільні у прямому значенні і як фразеологічні в переносному, тобто вони є омонімічними. Наприклад: Стоматолог закінчив примірку і поклав зуби на полицю. Гроші вичерпались, і йому довелося на деякий час покласти зуби на полицю; Плисти за течією ріки значно легше, ніж проти течії. Він усе своє життя плыв за течією, ніколи не чинив спротиву. Дівчина намилила голову, а потім змила її теплою водою. На зборах йому добре намилили голову.

Характерні ознаки фразеологічних єдностей:

- 1) яскрава образність і впливає звідси можливість збігу з паралельно існуючими словосполученнями;
- 2) збереження семантики окремих компонентів;
- 3) неможливість заміни одних компонентів іншими;
- 4) емоційно-експресивна забарвленість грає вирішальну роль;
- 5) здатність вступати в синонімічні відносини з окремими словами або іншими фразеологізмами.

Фразеологічні сполучення - звороти, в яких самостійне значення кожного слова є абсолютно чітким, але один із компонентів має зв'язане значення.

Наприклад: брати участь, досада бере, розквасити ніс; рос. закадычный друг, уклончивый ответ, щекотливый вопрос, потупить глаза, одержать победу, нанести поражение; англ. to break silence "порушити мовчання", to

make friends "подружитися"; нім. die Kraft nehmen "позбавити сил", das Wort ergreifen "брати слово".

У кожному наведеному звороті всі слова мають своє значення, але одне зі слів реалізує таке значення, як правило, тільки в цьому звороті. Так, скажімо, слово розквасити реалізує значення "розбити до крові" лише зі словами ніс, обличчя та їх синонімами. Слово брати має значення "проймати" тільки у сполученнях зі словами досада, злість (не можна сказати радість бере, щастя бере тощо). Російське слово одержать актуалізує значення "здобути" тільки в поєднанні зі словами победа і верх (не можна сказати одержать образование, одержать деньги тощо), а загадычный "щирий" загалом поєднується лише зі словом друг.

Ті мовознавці, що дотримуються широкого розуміння фразеології, тобто відносять до неї комунікативні одиниці (речення) і будь-які влучні (крилаті) фрази, виділяють четвертий тип фразеологізмів - фразеологічні вирази.

Характерні ознаки фразеологічних сполучень:

- 1) в них допустима варіантність одного з компонентів;
- 2) можлива синонімічна заміна стрижневого слова;
- 3) можливе включення визначень ;
- 4) допустима перестановка компонентів;
- 5) обов'язково вільне вживання одного з компонентів і пов'язане вживання іншого.

Фразеологічні вирази - стійкі за складом і вживанням семантично подільні звороти, які складаються повністю зі слів із вільним значенням.

Фразеологічні вирази - це прислів'я, приказки, афоризми відомих політиків, письменників, діячів науки й культури: Не все золото, що

блищить; Крапля камінь точить; Сім раз відмір, один відріж; І чужому навчається, й свого не цурайтесь (Т. Шевченко); Караюсь, мучусь, але не каюсь (Т. Шевченко); Борітеся - поборете (Т. Шевченко); Лиш боротись - значить жить (І. Франко); Та є печальна втіха далєбі; комусь на світі гірше, ніж тобі (Ліна Костенко); Любви все возрасты покорны (О. Пушкін); Перейти рубікон (Цезар); У здоровому тілі здоровити дух (Ювенал); Вірю, бо це абсурд (Августин); Гроші не пахнуть (Веспасіан); Добрим и намірами вимощене пекло (С. Джонсон); Блажен муж, що не йде на раду нечестивих (Біблія).

Фразеологізми - це майже завжди яскраві, образні вирази. Вони є важливим експресивним засобом мови. Кожна культурна людина повинна володіти цим скарбом літературної мови.

Висновки. Будемо дотримуватися думки більшості науковців і фразеологічні зрощення та єдності розглядатимемо під спільним поняттям — ідіома, оскільки чіткої межі розмежування між ними немає. Другу групу складатимуть словосполучення (за класифікацією, яку розробив французький мовознавець Ш. Баллі і доповнив російський мовознавець В.В. Виноградов (1894-1969). фразеологічні сполучення), які включають до свого складу звороти, в яких самостійне значення кожного слова є абсолютно чітким, але один із компонентів має зв'язане значення. Прислів'я та приказки ми також будемо відносити до фразеології, оскільки розглядатимемо цю галузь лінгвістичної науки в широкому значенні. Усі фразеологічні одиниці, розподілені за структурним принципом, можна умовно класифікувати на дві групи: утворені за моделлю словосполучення; стійкі фрази, які мають будову простого або складного речення. Поєднання повнозначного слова з одним або кількома службовими словами також будуть зараховуватися нами до фразеологічних одиниць. Перспективу подальшого дослідження вбачаємо у порівняльному аналізі дефініцій різних типів фразеологізмів.

1.3 Особливості перекладу фразеологізмів

Переклад фразеологічних одиниць українською мовою викликає певні труднощі через їхню семантичну цілісність і ускладненість, тому необхідно дотримуватися певних правил і враховувати особливості висловлювань, що підлягають перекладу.

Дослівний (буквальний) переклад фразеологічного вислову спотворює зміст висловлення, адже потрібне адекватне перенесення значення фразеологічної одиниці в іншу мову [2, с. 64]. Для досягнення максимальної адекватності під час перекладу фразеологізмів із французької на українську мову й навпаки перекладач повинен володіти різними способами перекладу, серед яких основними є такі: еквівалентний переклад, аналогічний, описовий, антонімічний переклад, калькування, комбінований переклад.

Еквівалентний - переклад фразеологічної одиниці з однієї мови фразеологізмом іншої мови, що збігається з нею за змістом і за структурним складом компонентів [3, с. 72]. Фразеологічні еквіваленти можуть бути повними й частковими.

З огляду на труднощі, що мають місце під час перекладу фразеологічних одиниць, деякі дослідники запропонували правила перекладу [4, с. 114].

1. Оптимальним перекладацьким рішенням, безсумнівно, є пошук ідентичної фразеологічної одиниці. Однак варто визнати, що кількість подібних відповідностей у французькій і українській мовах украй обмежена.

2. За відсутності безпосередніх відповідностей фразеологізм, ужитий у мові оригіналу, можна перекласти за допомогою аналогічної фразеологічної одиниці, хоча він і буде побудований на іншій словесно-образній основі. Варто також урахувати, що стилістичне чи емоційне забарвлення не завжди збігаються [5, с. 118]. У цьому разі взаємозаміна неможлива.

3. Калькування, або послівний переклад, іноді допустимі, хоча

цей метод не завжди є ефективним. Цікаво, що часом перекладачам вдається впровадити в мову перекладу й навіть культуру нову фразеологічну одиницю. Найчастіше цей шлях застосовується до фразеологізмів, що мають біблійні, античні чи міфологічні джерела.

4. Під час перекладу текстів культурно-історичної тематики застосовують калькування поряд із поясненням у якомога коротшому вигляді. Такий вид перекладу називається подвійним, або паралельним.

5. Якщо в мові перекладу немає фразеологізмів, у більшому чи меншому обсязі еквівалентних вихідній фразеологічній одиниці, потрібно шукати відповідні за значенням і забарвленням слова, так звані однослівні часткові еквіваленти фразеологізмів.

Під час перекладу фразеологічних одиниць з однієї мови на іншу рекомендується користуватися найбільш повними тлумачними фразеологічними двомовними словниками.

Фразеологізми відіграють важливу роль у спілкуванні й надають різні відтінки способу вираження: вони можуть зробити висловлення (текст) більш емоційним, додати йому виразності, певним чином спрямувати естетичне сприйняття, забезпечити ті чи інші культурні асоціації й т. п. Дуже часто фразеологізми служать свого роду кодом сигналу щодо статусу тексту (співрозмовника, теми висловлення, відносин між учасниками комунікації й ін.). Усі ці аспекти повинні враховуватися перекладачем під час передання змісту. Однією з основних особливостей фразеологічних одиниць, яка відрізняє їх від вільних словосполучень, є їх ідіоматичність [4, с. 86]. Саме через цю характеристику загальне значення фразеологізму не дорівнює сумарному значенню його компонентів, часто це значення не має нічого спільного зі значеннями слів, які входять до нього:

avoir du pain sur la planche - мати купу роботи;

ne pas être à la pose - бути у важкому становищі;

croire au Père Noël - бути наївним, занадто довірливим [6, с. 32].

У фразеологізмах часто містяться метафоричні елементи. Їх не можна перекладати дослівно. У багатьох випадках вони мають явно виражене національне забарвлення. Усе це, а також низка інших факторів призводить до того, що фразеологічні одиниці часто не мають абсолютних відповідників в іншій мові. Складність перекладу ідіом полягає в тому, що перекладач повинен уміти їх розпізнати й підшукати відповідний український варіант [4, с. 92].

Практично в будь-якій мові є кілька рівнів фразеологізмів: зафіксовані словником і відомі всім; ті, що вийшли з уживання, але відзначені словником; відомі всім, але за якихось причин не зафіксовані словником, відомі окремим суспільним групам. Загалом таких рівнів може бути й більше, однак перша й найголовніша умова в кожному разі - уміти розпізнати в тексті фразеологізми, на відміну від вільних мовних одиниць. Найбільш продуктивний шлях - це навички виділення в тексті одиниць, що суперечать загальному змісту, оскільки, як правило, саме поява таких одиниць і свідчить про присутність переносного значення [5, с. 107].

«Ce n'est pas drôle. Ne faites pas l'andouille!». Якщо перекласти цю фразу дослівно, то «не робіть ковбасу» буде створювати зовсім безглуздий контекст, наприклад: «Це не смішно. Досить робити ковбасу!» (замість «Досить дуркувати!») [8, с. 107].

Можна сформулювати порівняно нескладне правило для перекладача: як тільки в тексті з'являється вираз, що логічно суперечить контексту, варто розглядати його як можливий фразеологізм. Однак, незважаючи на простоту, цим правилом не так легко користуватися, про що свідчать численні казуси в перекладах

Друга важлива умова в процесі розпізнання фразеологізмів полягає в умінні аналізувати їх мовні функції. Наприклад, конфлікт між переносним і буквальним значенням нерідко використовується автором тексту для обігравання яких-небудь образних, естетичних, емоційно-оцінних й інших

асоціацій, для створення гумористичного ефекту [2, с. 116]. Крім того, фразеологізми досить міцно закріплені за певними соціально-культурними прошарками суспільства й служать ознакою опосередкованої присутності того чи іншого прошарку в тексті. Фразеологізми мають певне стилістичне забарвлення: це можуть бути елементи високого, нейтрального чи низького стилю, професійні чи інші жаргонізми.

Крім проблеми розпізнавання фразеологізму, перекладач стикається з національно-культурними розходженнями між подібними за змістом фразеологізмами у двох різних мовах. Збігаючись за змістом, фразеологізми можуть мати різну стилістичну забарвленість, образну основу, нарешті, відрізнятися емотивною функцією [3, с. 47]. У деяких випадках уживання фразеологізму у вихідному тексті будується на використанні можливостей національно-культурного колориту, наприклад, для побудови художнього чи публіцистичного образу, і тоді навіть наявність словникової відповідності не допомагає перекладачеві у вирішенні проблеми. Наприклад, сам по собі вираз *«autempsduoisDagobert»* (дослівно: «учаси короля Да-гобера») у принципі перекладається аналогічними українськими фразеологізмами, але з іншим словесно-образним складом: «за царя Гороха». Однак французький вираз будується на основі реального історичного образу, що може бути використано у вихідному тексті: *«IlyavaitbeaucoupdenoblescommeautempsduoisDagobert»*. [9, с. 207].

Очевидно, що в цьому тексті поняття *«roisDagobert»* одночасно є фразеологічним («за давніх літ») і зберігає своє буквальне значення («учаси короля Дагобера»). У процесі перекладу українською мовою неможливо скористатися відповідністю «за царя Гороха», оскільки цей український образ не може бути зв'язаний перерахуванням ознак того часу у вихідному тексті («дворянин, благородна людина»). Можливо, найбільш підходящим рішенням буде або вибір на користь якого-небудь більше відомого для українського читача королівського імені (наприклад, «як при дворі короля Артура»), або на користь спрощення та втрати виразності («як у

середньовіччя») [3, с. 59]. Хоча варто відмітити, що в обох випадках втрачається значна частина інформаційної насиченості вихідної фразеологічної одиниці, насамперед вірогідність культурно-історичних асоціацій, пов'язаних із нею.

Узагалі під час перекладу фразеологічні звороти зручно розділити на три групи. До першої групи належать фразеологічні звороти, які мають повну образну та змістову відповідність у мові оригіналу та в мові перекладу:

tête comme un âne - упертий як осел [6, с. 1082];

c'est de l'histoire ancienne - це давня історія [6, с. 540];

pas un iota - ні на йоту [6, с. 591].

До другої групи належать фразеологічні звороти, які виражають ту саму думку, але за допомогою іншого образу:

être aux anges - бути на сьомому небі;

vieux comme les rues - старе як світ;

renvoyer aux calendes grecques - відкладати у довгий ящик;

être né sous une bonne planète - народитися під щасливою зіркою [9, с. 101].

До третьої групи належать порівняння, які не мають собі подібних в українській мові:

faire l'andouille - валяти дурня, дурку-вати;

descendre dans l'arène - прийняти виклик;

avoir une araignée au plafond - з'їхати з глузду;

faire danser l'anse de panier - бути нечистим на руку [6, с. 170].

Як видно з прикладів, вирази першої групи не створюють проблем у перекладі. Вирази другої групи зазвичай перекладаються українськими аналогами. Однак тут перекладач повинен керуватися вже згадуваним принципом - перекладати щось звичне таким же звичним. Образ, пов'язаний зі словом, у таких порівняннях настільки зрісся з ним, що майже не сприймається як образ і в багатьох випадках є зовсім стертим. Було б

помилкою зберегти слово, яке входить у таке словосполучення, оскільки в перекладі цей фразеологічний зворот звучав би штучно й незвично, що внесло б у переклад те, чого немає в оригіналі (була б повернута яскравість звичному стертому образу). Тому приказку «*vieux comme les rues*» слід перекладати «*старе як світ*», а не «*старе як вулиці*».

Фразеологічні звороти, що входять до третьої групи, зазвичай перекладаються описово, за змістом.

Підсумовуючи вищесказане, подамо основні способи перекладу фразеологічних одиниць.

1. Найкращий спосіб - передати фразеологізм фразеологізмом.

C'est le monde renversé! - *Світ перевернувся!*;

se faire manger par les asticots - *годувати хробаків.*

2. Переклад фразеологічним аналогом, тобто використання в українській мові фразеологічних одиниць, які мають те саме значення, але які побудовані на іншому образі. У такому перекладі слід урахувати, що український образ повинен бути нейтральним щодо національного забарвлення [7, с. 194]:

abondance de biens ne nuit pas - кашумасломнезіпсуєш;

l'abome appelle abome - прийшла біда - відчиняй ворота.

3. Переклад калькою, тобто спроба скопіювати французький образ і створити свою фразеологічну одиницю. Під час використання цього способу треба пам'ятати таке:

а) образ повинен бути зрозумілим, метафоричне, переносне значення має виходити з прямого значення:

sonner du cor - трубитивріг;

monter à l'arbre - дертися на дерево (гарячкувати);

б) якщо в перекладі є реалія, то вона повинна бути зрозумілою українському чита-чеві: en costume d'Adame - у вбранні Адама (без одягу).

4. Описовий переклад, відмова від перекладу фразеологізмом:

être aux as - бутипригрошах;

prendre un abonnement - завестизвичку;

plier l'échine - підкорятися;

être cloué entre quatre planches - лежативтруні [4; 6; 9].

Висновки. Таким чином, переклад - це відтворення оригіналу засобами іншої мови з і збереженням єдності змісту й форми.

Ця єдність досягається цілісним відтворенням ідейного змісту оригіналу в характерній для нього стилістичній своєрідності іншої мовної основи.

Точність перекладу полягає у функціональній, а не у формальній відповідності оригіналу. Основне завдання перекладача - це створення адекватного перекладу, який відтворює як зміст, так і форму оригіналу засобами іншої мови [2, с. 133]. Основними сходинками, які ведуть до цієї мети, є три типи закономірних відповідників - еквіваленти, аналоги й описовий переклад.

Проблеми перекладу фразеологічних одиниць є одними з найбільш цікавих і складних для теорії та практики перекладу. Для відбору способу перекладу необхідно виходити з наявних зіставних описів і моделей на матеріалі різних мов. Такий зіставний опис повинен брати до уваги як характерні типологічні риси фразеологічних одиниць у кожній із мов, що визначаються її лінгвістичними ознаками, так і цілу

низку інших аспектів, таких, як особливості функціонування фразеологічних одиниць як носіїв національно-культурного компонента, їх

стилістичні характеристики, їх риси як одиниць переносного способу позначення явищ дійсності [3, с. 52].

Аналізуючи та свідомо користуючись різними способами під час перекладу фра-зеологічних одиниць, перекладач повинен володіти не тільки знанням обох мов, але й уміти аналізувати стилістичні й культурно-історичні аспекти вихідного тексту в зі-ставленні з можливостями мови перекладу й культури.

Здійснене дослідження не претендує на остаточне розв'язання заявленої проблеми, не охоплює всіх питань, пов'язаних із перекладом фразеологічних одиниць українською мовою. Перспективні напрями подальшої роботи вбачаються в пошуку, розробленні, апробації та впровадженні нових способів перекладу.

1.4 Перекладацькі трансформації

У першу чергу важливо уточнити зміст, вкладений у поняття *перекладацька трансформація*.

За визначенням, наведеним у лінгвістичній енциклопедії О.О.Селівановою, *трансформація* є основою більшості прийомів перекладу, яка полягає у зміні формальних (лексичні або граматичні трансформації) або семантичних (семантичні трансформації) компонентів вихідного тексту при збереженні інформації, призначеної для передачі [47, с. 536].

Взагалі цей термін використовується у багатьох галузях мовознавства і має безліч різноманітних визначень. Щоб дати визначення терміна *перекладацька трансформація*, необхідно спочатку зрозуміти зміст, який міститься в ньому. Різні вчені (Л.С. Бархударов, О.Д. Швейцер, Я.Й. Рецкер, В.М. Комісаров, Л.К. Латишев та ін.) по-різному інтерпретують це поняття.

Так, на думку Я.Й. Рецкера, трансформації є прийомами логічного мислення, які допомагають розкривати значення іншомовного слова в контексті і знаходити йому відповідник, який не збігається зі словником [46,

с. 38]. Загалом перекладацькі трансформації він вважає міжмовними перетвореннями, перебудовою вихідного тексту або заміною його елементів задля досягнення перекладацької адекватності та еквівалентності. За його баченням, основними характерними рисами перекладацьких трансформацій є міжмовний характер та цілеспрямованість на досягнення адекватного перекладу.

Це поняття вивчалось такими вченими як: Л. С. Бархударов [8],

В. Г. Гак та Б. Б. Григорєв [6], Я. Й. Рецкер [46], О. Д. Швейцер [53, 1988р.], Р. К. Міньяр-Білоручев, [44, 1996р.], Л. К. Латишев [38, 1988р.],

В. М. Комісаров [34, 1990р.] та ін.

Класифікацію *перекладацьких трансформацій* за характером відхилення від міжмовних відповідностей наводить Л. К. Латишев [38, с. 165], а саме:

- 1) морфологічні - заміна однієї категоріальної форми іншою або декількома;
- 2) синтаксичні - зміна синтаксичної функції слів і словосполучень;
- 3) стилістичні - зміна стилістичного забарвлення відрізка тексту;
- 4) семантичні - заміна не тільки форми вираження змісту, а й змісту тих ознак, за допомогою яких описана ситуація;
- 5) змішані, лексико-семантичні та синтаксично-морфологічні.

Перекладацькі трансформації тлумачаться О. Д. Швейцером, як [53, с. 215]

міжмовні операції перевираження смислу. Він розрізняє такі групи трансформацій [51, с. 113]:

- 1) трансформації на компонентному рівні семантичної валентності

у разі застосування різного роду замін. Наприклад, заміна морфологічних засобів лексичними, іншими морфологічними, синтаксичними, фразеологічними та інші;

2) трансформації, що здійснюються на преференційному рівні, а саме:

- конкретизація (або гіпонімічна трансформація);
- генералізація (гіперонімічна трансформація);
- заміна реалій (інтергіпонімічна трансформація);
- переклад за допомогою реметафоризації (синекдохічна трансформація);
- метонімічні трансформації;
- реметафоризації (заміни однієї метафори іншою);
- деметафоризації (заміни метафори її антиподом - неметафорою);
- комбінації вищезазначених трансформацій;

3) трансформації на стилістичному рівні: компресія і розширення.

Під компресією О.Д. Швейцер розуміє, *еліпсис*, як семантичне стягнення, опущення надлишкових елементів і лексичне згортання.

У свою чергу, Р.К. Міньяр-Білоручев [44, с. 96] розглядає три типи трансформацій :лексичні, граматичні, семантичні.

1) лексичні трансформації: прийоми генералізації і конкретизації;

2) граматичні трансформацій: прийоми пасивізації, заміна частин мови і членів речення, об'єднання речень або їх членування;

3) семантичні трансформації: синонімічні, метафоричні заміни, логічний розвиток понять, антонімічний переклад і прийом компенсації.

Доцільно також розглянути підхід Ж.П. Віне та Ж. Дарбельне до класифікації перекладацьких трансформацій. Не говорячи про різновиди перекладацьких трансформацій, вони пропонують певні прийоми, які слід використовувати в ході перекладацької діяльності. Так, у процесі непрямого перекладу зміст тексту може спотворюватися або зовсім зникати. Крім того, може спостерігатися зміна норм мови у неправильному руслі. Це пояснюється неможливістю здійснити прямий переклад у певній ситуації. Зважаючи на це, Ж. Дарбельне і Ж.-П. Віне висунули ідею про дві групи технічних прийомів, використовуваних під час перекладу [14., с. 157-167]:

1) прийоми прямого перекладу:

- дослівний переклад, наприклад: *Les raisons de croire à l'existence de la matière noire sont plus solides que jamais* - *Причини повірити в існування темної матерії сильніші, ніж будь-коли.*

- калькування, наприклад: *LimitedeRoche*- *Ліміт Роша*;

- запозичення, наприклад: *galaxie*- галактика, запозичення з грецької мови;

2) прийоми непрямого перекладу:

- еквіваленція (передача змісту попереджувальних написів, прислів'їв, афоризмів іншими словами);

- транспозиція (заміна однієї частини мови іншою);

- адаптація (заміна повідомлюваних деталей історії іншими);

- модуляція (зміна присутньої думки).

У своїй спільній праці А.М. Фітерман та Т.Р. Левицька виокремлюють три типи перекладацьких трансформацій [41, с. 56]:

1) граматичні трансформації, до яких відносяться перестановки, опущення і додавання, перебудови та заміни пропозицій;

2) стилістичні трансформації, до яких належать такі прийоми, як синонімічні заміни та описовий переклад, компенсація та інші види замін.

3) лексичні трансформації, які включають в себе заміну і додавання,

конкретизацію і генералізацію понять.

Утім М.К. Гарбовський у своїх працях розглядає не лише *перекладацькі трансформації*, а й їхні деформації, які також стосуються перетворення тексту, описуючи певні перекладацькі втрати [17, с. 507]. Разом із тим він вирізняє неусвідомлені перекладацькі помилки, які можуть виникати через:

- 1) недостатнє володіння мовою оригіналу, недостатній когнітивний досвід;
- 2) брак знань про тематику в якій написано текст, неухважність до системи смислів тексту оригіналу;
- 3) нерозуміння авторської думки;
- 4) невміння розрізняти особливості індивідуального стилю автора і таке інше [там само, с. 514].

Убачається, що саме така класифікація перекладацьких перетворень ще більше ускладнює визначення трансформацій, позаяк межа між трансформаціями і деформаціями є не тільки нечіткою, а й недостатньо обґрунтованою.

Розмежування трансформацій і помилок перекладу надає трансформаціям лише позитивний статус правильного вибору відповідників у перекладному тексті, водночас дуже важко віднайти критерії оцінки відповідності оригіналу й перекладу, зважаючи на наявність різних установок перекладу, різної мети перекладу, а також найголовніше - з огляду на те, що досягнення повної еквівалентності можливе лише в ідеалі.

Таким чином, найвдалішим і найпоширенішим, на нашу думку, є визначення перекладацької трансформації Л. С. Бархударовим , [8, с.240] оскільки він найточніше відображає суть питання, говорячи, що перекладацькі трансформації - це міжмовні перетворення, перебудова елементів вихідного тексту, операції перевираження сенсу або перефразування з метою досягнення перекладацького еквівалента.

У цілому, виходячи з наведених визначень, робимо висновок, що *перекладацькі трансформації* є міжмовними перетвореннями, перебудовою елементів вихідного тексту, операції перевираженнями смислу або перефразування з метою досягнення перекладацького еквівалента. Утім при перекладі науково технічного тексту перекладачеві можуть знадобитись тільки деякі з вищевказаних трансформацій. Так, у нашій роботі далі ми опишемо найнеобхідніші перекладацькі трансформації для досягнення еквівалентного перекладу.

Висновки.

Уточнено поняття перекладацькі трансформації, які трактуються у процесі перекладу як прийоми логічного мислення; наведено робочу класифікацію перекладацьких трансформацій з урахуванням відомих у літературі класифікацій різних лінгвістів які вивчали це питання. Наведено матрицю класифікації перекладацьких трансформації, де систематизовано існуючі в лінгвістичній літературі класифікації цього феномена. У роботі використано основні перекладацькі трансформації для досягнення еквівалентного перекладу франкомовного науково-технічного перекладу українською мовою.

Висновки до першого розділу

Отже, фразеологія - це наука про фразеологічні одиниці (фразеологізми), тобто про стійкі поєднаннях слів з ускладненою семантикою, не утворюються по породжуючим структурно-семантичним моделям змінних поєднань.

Фразеологія збагачує лексикологію інформацією про зміни, яким піддаються слова у складі фразеологічних одиниць, а лексичну стилістику - даними про узуальні та okazіональні стилістичні особливості фразеологізмів, а також дає додаткову інформацію в багато розділів загального мовознавства.

У мовознавців не склалося єдиної думки про те, що таке фразеологія. Одні дослідники (Л.П. Сміт, В.П. Жуков, В.Н. Телія, Н.М. Шанський та ін) включають до складу фразеології всі стійкі сполучення, інші (Н.Н. Амосова, А.М. Бабкін, А.И. Смирницький та ін) - тільки певні групи.

Фразеологізм - семантично пов'язане сполучення слів, яке, на відміну від подібних до нього за формою синтаксичних структур (висловів або речень), не виникає в процесі мовлення відповідно до загальних граматичних і значенневих закономірностей поєднання лексем, а відтворюється у вигляді усталеної, неподільної, цілісної конструкції.

Більшість науковців вважає, що фразеологічні зрощення та єдності розглядається під спільним поняттям — ідіома, оскільки чіткої межі розмежування між ними немає. Другу групу складатимуть словосполучення (за класифікацією, яку розробив французький мовознавець Ш. Баллі і доповнив російський мовознавець В.В. Виноградов (1894-1969). фразеологічні сполучення), які включають до свого складу звороти, в яких самостійне значення кожного слова є абсолютно чітким, але один із компонентів має зв'язане значення. Прислів'я та приказки також відносяться до фразеології. Усі фразеологічні одиниці, розподілені за структурним принципом, можна умовно класифікувати на дві групи: утворені за моделлю словосполучення; стійкі фрази, які мають будову простого або складного речення. Поєднання повнозначного слова з одним або кількома службовими словами також будуть зараховуватися нами до фразеологічних одиниць. Перспективу подальшого дослідження вбачаємо у порівняльному аналізі дефініцій різних типів фразеологізмів

Переклад -
це відтворення оригіналу засобами іншої мови із збереженням єдності змісту й форми.

Ця єдність досягається цілісним відтворенням ідейного змісту оригіналу в характерній для нього стилістичній своєрідності іншої мовної основи.

Точність перекладу полягає у функціональній, а не у формальній відповідності оригіналу. Основне завдання перекладача - це створення адекватного перекладу, який відтворює як зміст, так і форму оригіналу засобами іншої мови [2, с. 133]. Основними сходинками, які ведуть до цієї мети, є три типи закономірних відповідників - еквіваленти, аналоги й описовий переклад.

Проблеми перекладу фразеологічних одиниць є одними з найбільш цікавих і складних для теорії та практики перекладу. Для відбору способу перекладу необхідно виходити з наявних зіставних описів і моделей на матеріалі різних мов. Такий зіставний опис повинен брати до уваги як характерні типологічні риси фразеологічних одиниць у кожній із мов, що визначаються її лінгвістичними ознаками, так і цілу низку інших аспектів, таких, як особливості функціонування фразеологічних одиниць як носіїв національно-культурного компонента, їх стилістичні характеристики, їх риси як одиниць переносного способу позначення явищ дійсності [3, с. 52].

Аналізуючи та свідомо користуючись різними способами під час перекладу фразеологічних одиниць, перекладач повинен володіти не тільки знанням обох мов, але й уміти аналізувати стилістичні й культурно-історичні аспекти вихідного тексту в зіставленні з можливостями мови перекладу й культури.

Здійснене дослідження не претендує на остаточне розв'язання заявленої проблеми, не охоплює всіх питань, пов'язаних із перекладом фразеологічних одиниць українською мовою. Перспективні напрями подальшої роботи вбачаються в пошуку, розробленні, апробації та впровадженні нових способів перекладу.

Уточнено поняття перекладацькі трансформації, які трактуються у процесі перекладу як прийоми логічного мислення; наведено робочу класифікацію перекладацьких трансформацій з урахуванням відомих у літературі класифікацій різних лінгвістів які вивчали це питання. Наведено матрицю класифікації перекладацьких трансформації, де систематизовано існуючі в лінгвістичній літературі класифікації цього феномена. У роботі використано основні перекладацькі трансформації для досягнення еквівалентного перекладу франкомовного науково-технічного перекладу українською мовою.

Розділ 2

2.1 Класифікація фразеологізмів

Існують різні класифікації фразеологізмів. Найвідомішою є класифікація фразеологізмів за ступенем злютованості їх компонентів, яку розробив французький мовознавець Ш. Баллі і доповнив російський мовознавець В.В. Виноградов (1894-1969).

За цією класифікацією фразеологізми поділяють на фразеологічні зрощення, фразеологічні єдності, фразеологічні сполучення та фразеологічні вирази.

Фразеологічні зрощення - семантично неподільні фразеологічні одиниці, значення яких не впливає зі значень їх компонентів.

Наприклад: собаку з'їсти "бути майстром у якійсь справі". Тут власні значення слів собака і їсти не відіграють жодної ролі, бо неможливо пояснити, чому знання й досвід передбачають поїдання собак.

До фразеологічних зрощень належать такі фразеологізми, як укр. точити лясси (баляндраси) "вести пусті розмови", пекти раків "червоніти від сорому", дати кучми "побити", підсунути свиню "підступно завдати прикрощів комусь", збити з пантелику "викликати розгубленість у когонебудь, дезорієнтувати"; рос. бить баклуши "нічого не робити, байдикувати", как пить дать "напевне", реветь белугой "сильно плакати", сапоги в смятку "нісенітниця", у черта на куличках "дуже далеко"; польськ. das deba "втєкти" (буквально: "дати дуба"), англ. a fishy story "видумка" (дослівно: "риб'яча розповідь, казка"), to show the white feather "злякатися" (буквально: "показати біле перо").

Фразеологічні зрощення називають ще ідіомами (від гр. *idioma* "самобутній зворот"), під якими розуміють фразеологізми з повною втратою внутрішньої форми. Пояснити, як склалося значення ідіом, - складна етимологічна проблема. Так, наприклад, англ. *tit to tat* має значення "око за око", але пояснити, що означають слова *tit* і *tat*, ніхто не може.

Ідіоми неможливо дослівно перекласти на іншу мову. До ідіоми в іншій мові можна лише відшукати ідіому-відповідник, якщо така є, або перекласти її одним словом чи вільним словосполученням. Скажімо, англ. *skeleton in the cupboard* перекладається як "сімейна таємниця", хоч дослівний переклад - "скелет у буфеті", англ. *to wear one's heart on one's sleeve* перекладається як "бути відкритим, відвертим", хоча дослівний переклад - "носити серце на рукаві".

Фразеологічні зрощення мають ряд характерних ознак:

1) до їх складу можуть входити так звані некротизми - слова, які ніде, крім даного зрощення, не вживаються, і незрозумілі внаслідок цього з точки зору сучасної мови;

2) до складу зрощень можуть входити архаїзми;

3) вони синтаксично нерозкладні;

4) у них неможлива в більшості випадків перестановка компонентів;

5) вони характеризуються непроникністю - не допускають до свого складу додаткових слів.

Фразеологічні єдності-семантично неподільні фразеологічні одиниці, цілісне значення яких умотивоване значенням їх компонентів.

Значення фразеологічної єдності виникає внаслідок узагальненого переносного значення вільного словосполучення. Це результат образного метафоричного переосмислення словосполучення. Як приклади можна навести такі фразеологічні єдності: зробити з мухи слона "перебільшити щось", пальцем не ворухнути "нічого не зробити", мілко плавати "не мати достатніх здібностей, сил, знань для певної справи; погано розумітися на чомусь", прикусити язика "замовчати", тримати камінь за пазухою "приховувати ненависть до кого-небудь; готувати помсту", гнути спину "важко працювати", плисти за течією "пасивно підкорятися обставинам"; рос. брать быка за рога "починати з найважчого", сесть в лужу "оскандалитися", положить зубы на полку "голодувати, відчувати нестаток".

Як бачимо, для фразеологічних єдностей характерна семантична двоплановість. В окремо взятих ізольованих від контексту таких зворотах не можна однозначно встановити їх семантику, бо такі словосполучення можуть уживатися як вільні у прямому значенні і як фразеологічні в переносному, тобто вони є омонімічними. Наприклад: Стоматолог закінчив примірку і поклав зуби на полицю. Гроші вичерпались, і йому довелося на деякий час

покласти зуби на полицю; Плисти за течією ріки значно легше, ніж проти течії. Він усе своє життя плыв за течією, ніколи не чинив спротиву. Дівчина намилила голову, а потім змила її теплою водою. На зборах йому добре намилили голову.

Характерні ознаки фразеологічних єдностей:

- 1) яскрава образність і впливає звідси можливість збігу з паралельно існуючими словосполученнями;
- 2) збереження семантики окремих компонентів;
- 3) неможливість заміни одних компонентів іншими;
- 4) емоційно-експресивна забарвленість грає вирішальну роль;
- 5) здатність вступати в синонімічні відносини з окремими словами або іншими фразеологізмами.

Фразеологічні сполучення - звороти, в яких самостійне значення кожного слова є абсолютно чітким, але один із компонентів має зв'язане значення.

Наприклад: брати участь, досада бере, розквасити ніс; рос. закадычный друг, уклончивый ответ, щекотливый вопрос, потупить глаза, одержать победу, нанести поражение; англ. to break silence "порушити мовчання", to make friends "подружитися"; нім. die Kraft nehmen "позбавити сил", das Wort ergreifen "брати слово".

У кожному наведеному звороті всі слова мають своє значення, але одне зі слів реалізує таке значення, як правило, тільки в цьому звороті. Так, скажімо, слово розквасити реалізує значення "розбити до крові" лише зі словами ніс, обличчя та їх синонімами. Слово брати має значення "проймати" тільки у сполученнях зі словами досада, злість (не можна сказати радість бере, щастя бере тощо). Російське слово одержать актуалізує значення "здобути" тільки в поєднанні зі словами победа і верх (не можна сказати

одержать образование, одержать деньги тощо), а закадычний "щирий" загалом поєднується лише зі словом друг.

Ті мовознавці, що дотримуються широкого розуміння фразеології, тобто відносять до неї комунікативні одиниці (речення) і будь-які влучні (крилаті) фрази, виділяють четвертий тип фразеологізмів - фразеологічні вирази.

Характерні ознаки фразеологічних сполучень:

- 1) в них допустима варіантність одного з компонентів;
- 2) можлива синонімічна заміна стрижневого слова;
- 3) можливе включення визначень ;
- 4) допустима перестановка компонентів;
- 5) обов'язково вільне вживання одного з компонентів і пов'язане вживання іншого.

Фразеологічні вирази - стійкі за складом і вживанням семантично подільні звороти, які складаються повністю зі слів із вільним значенням.

Фразеологічні вирази - це прислів'я, приказки, афоризми відомих політиків, письменників, діячів науки й культури: Не все золото, що блищить; Крапля камінь точить; Сім раз відмір, один відріж; І чужому научайтесь, й свого не цурайтесь (Т. Шевченко); Караюсь, мучусь, але не каюсь (Т. Шевченко); Борітеся - поборете (Т. Шевченко); Лиш боротись - значить жить (І. Франко); Та є печальна втіха далебі; комусь на світі гірше, ніж тобі (Ліна Костенко); Любви все возрасты покорны (О. Пушкін); Перейти рубікон (Цезар); У здоровому тілі здоровити дух (Ювенал); Вірю, бо це абсурд (Августин); Гроші не пахнуть (Веспасіан); Добрим и намірами вимощене пекло (С. Джонсон); Блажен муж, що не йде на раду нечестивих (Біблія).

Фразеологізми - це майже завжди яскраві, образні вирази. Вони є важливим експресивним засобом мови. Кожна культура людини повинна володіти цим скарбом літературної мови.

Будемо дотримуватися думки більшості науковців і фразеологічні зрощення та єдності розглядатимемо під спільним поняттям — ідіома, оскільки чіткої межі розмежування між ними немає. Другу групу складатимуть словосполучення (за класифікацією, яку розробив французький мовознавець Ш. Баллі і доповнив російський мовознавець В.В. Виноградов (1894-1969). фразеологічні сполучення), які включають до свого складу звороти, в яких самостійне значення кожного слова є абсолютно чітким, але один із компонентів має зв'язане значення. Прислів'я та приказки ми також будемо відносити до фразеології, оскільки розглядатимемо цю галузь лінгвістичної науки в широкому значенні. Усі фразеологічні одиниці, розподілені за структурним принципом, можна умовно класифікувати на дві групи: утворені за моделлю словосполучення; стійкі фрази, які мають будову простого або складного речення. Поєднання повнозначного слова з одним або кількома службовими словами також будуть зараховуватися нами до фразеологічних одиниць. Перспективу подальшого дослідження вбачаємо у порівняльному аналізі дефініцій різних типів фразеологізмів.

2.2 Аналіз фразеологізмів за класифікацією

1. «Il y a des personnes formidables qu'on rencontre au mauvais moment, et des personnes qui sont formidables parce qu'on les rencontre au bon moment» [14, с. 161].

- «Є чудові люди, яких ти зустрічаєш у невдалий момент, і є люди, чудові тим, що зустрічаєш їх у добрий час» [12, с. 138].

Фразеологічні вирази

2. «Vient une heure où il n'y a plus d'heure» [14, с. 18].

- «Бувають моменти, коли часу більше не існує» [12, с. 12].

Фразеологічні вирази

3. «Il faut toujours faire entrer le grotesque chez soi!» [14, с. 144].

- «А гротеск треба завжди пускати в свій дім» [12, с. 122].

Фразеологічні вирази

4. «Il n'est pas rare de rater d'abord ce qu'on va réussir, et c'est souvent même le ratage initial qui permet ensuite la réussite» [14, с. 160].

- «Часто спершу доводиться зазнати поразки в тій сфері, де потім досягнеш тріумфу, іноді саме провал стає ключем до майбутнього успіху» [12, с. 137]. **Фразеологічні вирази**

5. «Lerefuge, c'est toujours la nostalgie» [14, с. 26].

- «Ностальгія - це завжди притулок» [12, с. 19]. **Фразеологічні вирази**

6. «C'était peut-être cela le comble de la délicatesse: faire le ménage avant de mourir» [14, с. 133].

- «Можливо, це був вищий ступінь делікатності: навести лад перед смертю» [12, с. 113]. **Фразеологічні вирази**

7. «Le bonheur ne s'enfermait pas quelquepart, on le vivait dans un air infini» [14, с. 118].

- «Щастя не можна втиснути в жодні рамки, воно потребує повітря, безмежно багато повітря для свого існування» [12, с. 102]. **Фразеологічні вирази**

8. «Ne devait-on pas croire nos amis? C'était peut-être même la seule croyance valable» [14, с. 149].

- «Хіба друзям не треба вірити? Можливо, вони єдині, кому варто вірити» [12, с. 126]. **Фразеологічні вирази**

9. «Il y a d'enfance dans nos amours, tant de notre enfance».

- «У коханні завжди так багато від дитинства, нашого дитинства».

Фразеологічні вирази

10. «La dernière fois, c'est exactement comme la première fois» [14, с. 117].

- «Останній раз - він зовсім як перший» [12, с.

101]. Фразеологічні вирази

11. «Pour être heureux ensemble - colorier en noir les négations» [14, с. 78].

- «Аби бути щасливими разом - замалюйте усі «не» [12, с.

65]. Фразеологічні вирази

12. «Seules les bougies connaissent le secret des agonies» [14, с. 98].

- «Лише свічки знають таємницю агоній» [12, с.

84]. Фразеологічні вирази

13. «Quand la 'vie dépasse le roman, que peut devenir roman?» [14, с. 169].

- «Коли життя перевершує роман, чим може стати роман?» [12, с.

144]. Фразеологічні вирази

14. «C'était donc ça le bonheur, un état de complète satisfaction! Un état rond, sans la moindre faille» [14, с. 118].

- «Такосьвонояке, - щастя. Стан цілковитого задоволення. Стан довершений, як коло» [12, с. 102]. **Фразеологічні вирази**

15. «Celafatigue tellement, ce mouvement perpétuel du bonheur au malheur» [14, с. 24].

- «Цей постійний рух від щастя до горя так виснажує» [12, с.

17]. Фразеологічні вирази

16. «Il ne faut certainement pas vivre en touré de mots pour pouvoir écrire. Pour écrire, il faut s'échapper des phrases» [14, с. 62].

- «Щоб матизмогу писати, не треба жити в оточенні слів. Щоб писати, треба тікати від фраз» [12, с. 50]. **Фразеологічні вирази**

17. «Je devais -vivre mon bonheur avec un compte à rebours du malheur dans le cœur» [14, с. 100].

- «Я мав насолоджуватись своїм щастям, тоді яку моєму серцю почався зворотний відлік до катастрофи» [12, с. 85]. **Фразеологічні вирази**

18. «Pourquoi toujours choisir? La vie était une succession de limitations. On devait être fidèle, on devait être de gauche, devait manger à 13 heures» [14, с. 17].

- «Чому завжди треба щось обирати? Життя є послідовністю обмежень. Треба зберігати вірність, треба підтримувати лівих, треба обідати о першій дня» [12, с. 11]. **Фразеологічні вирази**

19. «Il eût fallu avoir peur de ce bonheur, peur de tout le malheur qu'il pouvait annoncer» [7, с. 113].

- «Треба було боятись цього щастя, боятись того горя, яке воно могло провіщати» [5, с. 97]. **Фразеологічні вирази**

20. «Je n'y peux rien, nous sommes tous des clichés. L'éducation, dans la plupart des cas, c'est juste un entraînement quotidien pour nous pousser à ne pas ressembler à nos parents» [14, с. 22].

- «Нічого неможливо діяти, мивсї певному розумінні кліше. Освіта переважно - це просто щоденне тренування, яке підштовхує нас бути несхожими на наших батьків» [12, с. 15]. **Фразеологічні вирази**

21. «Il ne faut jamais croire au hasard! Quand on croise quelqu'un comment prouver que cela n'est dû qu'à un concours des circonstances?» [14, с. 76].

- «Ніколи не треба вірити у випадковість! Коли зустрічаєш когось, як довести, що просто так склались обставини?» [12, с. 63]. **Фразеологічні вирази**

22. «Nous étions dans la valse des tonalités. Et je n'étais pas loin de penser que l'amour rend surtout sourd» [7, с. 25].

- «В нашому життєвому вальсі тональності змінювались раптово. І я був недалеко від думки, що кохання насамперед оглушує» [5, с. 18]. **Фразеологічні вирази**

23. «Nos vies sont des cercles. Des cercles avec des évolutions illusoires, des tentatives de nous faire croire que le but n'est pas le point de départ. Alors qu'il est évident que nous nous dirigeons vers l'origine, la poussière» [14, с. 91].

- «Наші життя - це коло, митішимосебе ілюзією розвитку, переконуємо себе, що фінішне є відправною точкою. Тоді як очевидно, що всі ми прив'язані до своїх витоків, порох до пороху» [12, с. 77]. **Фразеологічні вирази**

24. «Voyager un moment au-dehors de la douceur, c'est l'adrénaline du ridicule» [14, с. 26].

- «Після вилазки за межі ніжності ти сповнений адреналіном веселощів» [12, с. 19]. **Фразеологічні вирази**

25. «Débuter dans un nouvel emploi, c'est sourire» [14, с. 57].

- «Якщо ти щойно отримав посаду, ти маєш усім усміхатись» [12, с. 46]. **Фразеологічні вирази**

26. C'est en forgeant qu'on devient forgeron. [1, с. 564]

Справа – майстра вчить. **Фразеологічні вирази**

27. Nous ne pouvons pas conduire l'œil fixé en permanence sur le rétroviseur. [1, с. 95]

Не можна вести машину, дивлячись в дзеркало заднього виду.

Фразеологічні вирази

28. L'avenir appartient à ceux qui se lèvent tôt. [1, с. 153]

Хто рано встає, тому Бог подає. **Фразеологічні вирази**

29. Un être humain c'est au départ: 25 % d'hérédité, 25 % de karma, et 50 % de libre arbitre. [1, с.391]

Долю людини на 25% визначають його спадкові якості, на 25% - його карма і на 50% - його власний вибір. **Фразеологічні вирази**

30. Où qu'on soit, il y a toujours des gens bien. [1, с.451]

Світ не без добрих людей. **Фразеологічні вирази**

31. La violence n'est pas une solution. [1, с.147]

Насильство - це не вирішення проблеми. **Фразеологічні вирази**

32. La curiosité est un vilain défaut. [1, с. 652]

Цікавість – порок. **Фразеологічні вирази**

33. Qui paie ses dettes s'enrichit. [1, с.562]

Хто плате борги, той багатіє. **Фразеологічні вирази**

34. L'argent ne fait pas le bonheur. [1, с.248]

Невгрошахщастя. **Фразеологічні вирази**

35. Qui aime bien, châtie bien. [1, с. 178]

Кого люблю, того і б'ю. **Фразеологічні вирази**

36. L'expérience est le nom que chacun donne à ses erreurs.

Досвід – це ім'я наших помилок. Вилучення «que chacun donne à ses»
Фразеологічні вирази

37. Je connais le pouvoir est la prison des mots. [1, с.36]

Слово може дати владу, а може її обмежити. **Фразеологічні вирази**

38. Chacun sa merde. [1, с.492]

Кожному своє. **Фразеологічні вирази**

39. Qui se ressemble s'assemble. [1, с.34] (французьке прислів'я)

Чумака чумака бачить здалека. **Фразеологічні вирази**

40. Si tu veux vivre avec les Romains, il faut vivre comme les Romains.
[1, с.203]

Звовами жити по вчому вчити. **Фразеологічні вирази**

41. Ceux qui échouent trouvent les excuses, ceux qui réussissent trouvent les moyens. [1, с.23]

Хто хоче - шукає спосіб, хто не хоче - шукає причину. При перекладі застосована модуляція. **Фразеологічні вирази**

42. Ce n'est pas en analysant sans cesse le passé qu'on inventera l'avenir. Ce n'est pas en améliorant la bougie qu'on a inventé l'ampoule électrique. [1, с. 273]

Безкінця аналізуючи минуле, майбутнє не створиш.

Фразеологічні вирази

43. C'est parce que je crois qu'en comprenant bien le passé, on peut éviter de reproduire les mêmes erreurs dans le futur. [1, с.287]

Добре вивчивши минуле, можна не наступити одні й ті ж граблі в майбутньому. **Фразеологічні вирази**

44. Ce n'est qu'en revenant dans le compost et les ordures qu'on peut faire émerger la vérité pure. [1, с. 148]

Без минулого немає майбутнього. **Фразеологічні вирази**

45. Si tu as convaincu un coriace, tu peux convaincre mille naïfs. [1, с.264]

Якщо ти зуміла переконати одного недовірливого, то зможеш переконати тисячу наївних. **Фразеологічні вирази**

46. Choisir un bon prénom, c'est offrir un passeport pour la réussite. [1, с.68]

Як ви назвете човен - так він і попливе. **Фразеологічні вирази**

47. Tout ce qui est en plus s'équilibre avec quelque chose en moins. [1, с.606]

Десь густо, а десь порожньо. **Фразеологічні вирази**

48. C'est celui qui le dit qui l'est. [1, с.36]

На злодію шапка горить. **Фразеологічні вирази**

49. Ce n'est pas parce que mamie dit qu'elle aime la nature qu'il faut la pousser dans les orties. [1, с.181]

Якщо бабуся каже, що вона любить природу, то не треба штовхати її в кропиву. **Фразеологічні вирази**

50. Qui «peule» plus peut le moins. [1, с.185]

Життя прожити - не поле перейти. **Фразеологічні вирази**

51. Ce sont ceux qui entendent la prédiction qui font tout le boulot, vu qu'ils ont envie que cela se réalise réellement. [1, с.324]

Мрія може стати реальністю, якщо наполегливо працювати заради її досягнення. **Фразеологічні вирази**

52. Ce n'est pas parce qu'ils sont nombreux à avoir tort qu'ils ont raison. [1, с.100]

Помилка залишається помилкою,
навіть якщо помиляється більшість. **Фразеологічні вирази**

53. La vérité est une grenade dégoupillée à utiliser avec parcimonie et pas avec n'importe qui. [1, с.438]

Правда - це граната з висмикнутою чекою, з нею треба поводитися обережно, і відкривати її можна не всім. **Фразеологічні вирази**

54. La raison du plus fort est toujours la meilleure. [1, с. 154]

У сильного завжди безсилий винен. **Фразеологічні вирази**

55. Bien mal acquis ne profite jamais. [1, с.145]]

Нажите нечесним шляхом не йде на користь. **Фразеологічні вирази**

56. La situation nous dépasse, feignons d'en être les instigateurs. [1, с.33]

Ситуація вийшла з - під контроль зробимо вигляд, що ми створили її самі.

Фразеологічні вирази

57. Réussir, c'est aller d'échec en échec sans perdre son enthousiasme.

Домогтися успіху - значить йти від поразки до поразки, не втрачаючи оптимізму. **Фразеологічні вирази**

58. Il faut être privé des choses pour s'apercevoir que c'était un grand privilège de les posséder.

Тільки коли втрачаєш щось, усвідомлюєш, яким привілеєм було володіння. **Фразеологічні вирази**

59. La fonction crée l'organe, l'absence de fonction défait l'organe. [1, с.181]

Необхідність створює орган, відсутність необхідності орган знищує.

Фразеологічні вирази

60. Une femme fidèle est une femme qui ne s'acharne que sur un seul homme.

[1, с.402]

Вірана дружина – це жінка, яка ненавидить лише одного чоловіка.

Фразеологічні вирази

61. Si tu veux rester en bonne santé, ne te lave pas. [1, с.54]

Хочеш бути здоровим - не мийся. **Фразеологічні вирази**

62. Dans la vie on a toujours ce que l'on mérite. [1, с.562]

В житті завжди кожен отримує по заслугі. **Фразеологічні вирази**

63. Il n'y a que les imbéciles qui ne changent pas d'avis.

Тільки дурні ніколи не змінюють думки. **Фразеологічні вирази**

64. Qui veut la paix prépare la guerre. [1, с. 154]

Хочеш миру – готуйся до війни. **Фразеологічні вирази**

65. Les grandes personnes ne comprennent jamais rien toutes seules, et c'est fatigant, pour les enfants, de toujours leur donner des explications [31, ст.119]

Дорослі такі нетямовиті, а діти просто не в змозі розжовувати їм усе [25]. **Фразеологічні вирази**

66. Quand on a terminé sa toilette du matin, il faut faire soigneusement la toilette de la planète [31, ст.28]

Причепурився сам уранці, причепури гарненько і свою планету (пер. А. Перепаді). **Фразеологічні вирази**

67. Pour les vaniteux, les autres hommes sont des admirateurs (A. de Saint-Ex., 52)

Для чваньків усі люди - то їхні шанувальники [25]. **Фразеологічні вирази**

68. Les enfants seuls savent ce qu'ils cherchent [31, ст.94]

Лише діти знають, чого шукають [25].**Фразеологічні вирази**

69. Voici mon secret. Il est très simple: on ne voit bien qu'avec le cœur. L'essentiel est invisible par les yeux [31, ст.92]

Осьмоятаємниця. Вона дуже проста: лише серце добре бачить. Найголовнішого не побачиш очима [25].**Фразеологічні вирази**

70. Les yeux sont aveugles. Il faut chercher avec le cœur [31, ст.100]

Але очі не бачать. Шукати треба серцем [25].**Фразеологічні вирази**

71. Le langage est source de malentendus [31, ст.90].

Мова — це джерело непорозуміння [25].**Фразеологічні вирази**

72. Toutes les grandes personnes ont d'abord été des enfants, mais peu d'entre elles s'en souviennent [31, ст.7]

Усі дорослі спершу були дітьми, тільки мало хто з них про теє пам'ятає [25].**Фразеологічні вирази**

73. Les enfants doivent être indulgents envers les grandes personnes [31, ст.24]

Діти мають бути до тих дорослих вельми поблажливі [25].**Фразеологічні вирази**

74. Tu deviens responsable pour toujours de ce que tu as aüürivoisé [31, ст.92]

Ти назавжди береш на себе відповідальність за тих, кого приручив [25].**Фразеологічні вирази**

75. On n'est jamais content là où on est [31, ст.93]

Люди вічно невдоволені там, де живуть [25].**Фразеологічні вирази**

76. Il est bien plus difficile de se juger soi-même que de juger autrui. Si tu réussis à bien te juger, c'est que tu es un véritable sage [31, ст.51]

Себесудитинабагато важче, ніж інших. Якщо ти зумієш правильно судити самого себе, то ти справді мудрий [25]. **Фразеологічні вирази**

Розділ 3

3.1 Аналіз фразеологічних виразів (авторських афоризмів) Давіда Фонкіноса в романі «Наші розставання» та способи їх перекладу українською мовою А. Кушнірем.

Проаналізовано 25 фразеологічні вирази Давіда Фонкіноса в романі «Наші розставання» та способи їх перекладу українською мовою А. Кушнірем. Досліджено перекладацькі трансформації лексичних одиниць (конкретизацію, генералізацію, додавання, вилучення, заміну та перестановку) та граматичні трансформації (заміну, перестановку, додавання, опущення). Доведено, що перекладач застосовував трансформації, щоб зберегти форму афоризму та його конотативне значення. Через відмінності в структурі французької та української мов перекладач творчо використовував різні засоби трансформації, інколи взаємопов'язані, наприклад, одночасно застосовував перестановку й заміну, граматичну трансформацію доповнював лексичною.

Д. Фонкінос, на думку критиків [15], володіє особливим даром маніпулювати зі словами з надзвичайною легкістю, залишаючись завжди простим навіть у складних висловлюваннях.

Більшість його афоризмів, звичайно, варто розглядати в контексті, оскільки, вирвані із загальної структури твору, вони втрачають свою гостроту та глибинний зміст [11, с. 103]. При цьому головним завданням перекладу є досягнення адекватності.

Серед перекладів твору було обрано переклад Антона Кушніра. А. Кушнір займався літературною критикою, матеріали виходили друком у «Дзеркалі тижня» та «Україні молодій». Один із критичних матеріалів був надрукований у зібранні творів Сергія Жадана «Капітал» (Харків: Фоліо, 2006).

1. У процесі перекладу відповідники можуть утворюватися за рахунок розширення значення, тобто генералізації, унаслідок якої слово з вузьким значенням замінюється в перекладі на слово із ширшим значенням.

«Il y a des personnes formidables qu'on rencontre au mauvais moment, et des personnes qui sont formidables parce qu'on les rencontre au bon moment» [14, с. 161].

- «Є чудові люди, яких ти зустрічаєш у невдалий момент, і є люди, чудові тим, що зустрічаєш їх у добрий час» [12, с. 138].

У другій частині речення перекладач застосував трансформацію генералізації, змінивши слово «момент» на слово «час».

2. «Vient une heure où il n'y a plus d'heure» [14, с. 18].

- «Бувають моменти, коли часу більше не існує» [12, с. 12].

В першій частині речення «une heure — година» перекладено словом «моменти» - застосувавши генералізацію та граматичну трансформацію переходу однини в множину; в другій частині речення «une heure — година» було змінено на «час» - генералізація.

3. Переклад лексичних елементів обов'язково передбачає не тільки пошук словникових відповідників, а й уміння підібрати контекстуальні відповідники, важливим способом вибору якого є конкретизація значення. Маємо на увазі лексичну трансформацію, унаслідок якої слово ширшої семантики в оригіналі замінюється словом вузької семантики [6].

«Il faut toujours faire entrer le grotesque chez soi!» [14, с. 144].

- «А гротеск треба завжди пускати в свій дім» [12, с. 122].

Окрім конкретизації («chez soi» - «в свій дім»), перекладач вдається до трансформації - граматичної перестановки членів речення.

4. «Il n'est pas rare de rater d'abord ce qu'on va réussir, et c'est souvent même le ratage initial qui permet ensuite la réussite» [14, с. 160].

- «Часто спершу доводиться зазнати поразки в тій сфері, де потім досягнеш тріумфу, іноді саме провал стає ключем до майбутнього успіху» [12, с. 137].

Такий приклад демонструє майстерність перекладача в застосуванні, окрім конкретизації (ce - в тій сфері, де; la réussite - майбутнього успіху), заміни (permet - стає ключем), також трансформації граматичних категорій, зокрема дієслова (rater - зазнати поразки; Il n'est pas rare - Часто, réussir - досягнеш тріумфу), що допустимо під час зіставлення двох мов із різними граматичними будовами.

5. «Le refuge, c'est toujours la nostalgie» [14, с. 26].

- «Ностальгія - це завжди притулок» [12, с. 19].

Спостерігаємо лексико-граматичну трансформацію перестановки членів речення зміну підмета й іменної частини присудка, а також відсутність дієслова бути. Варто зауважити, що французькі слова широкої семантики можуть перекладатися українською мовою за допомогою не тільки конкретизації, а й вилучення їх у перекладі, що вимагає творчого підходу перекладача.

6. «C'était peut-être cela le comble de la délicatesse: faire le ménage avant de mourir» [14, с. 133].

- «Можливо, це був вищий ступінь делікатності: навести лад перед смертю » [12, с. 113]. Значення faire le ménage - «прибирати в квартирі, будинку», а в перекладі «навести лад» є синонімічною заміною словом із ширшим значенням.

7. Широкого застосування під час перекладу афоризмів набула лексична трансформація додавання. Водночас перекладач не має права щось

додавати від себе до змісту, оскільки коли йдеться про додавання як лексичну трансформацію, то мають на увазі експліцитне вираження частини імпліцитного смислу оригіналу в тексті перекладу [1, с. 21],

«Le bonheur ne s'enfermait pas quelquepart, on le vivait dans un air infini» [14, с. 118].

- «Щастя не можна втиснути в жодні рамки, воно потребує повітря, безмежно багато повітря для свого існування» [12, с. 102].

Отже, трансформація додавання полягає у введенні в переклад лексичних елементів, що відсутні в оригіналі, з метою правильної передачі смислу речення, яке перекладається, або дотримання мовленнєвих і мовних норм, що існують у культурі мови перекладу.

8. «Ne devait-on pas croire nos amis? C'était peut-être même la seule croyance valable» [14, с. 149].

- «Хіба друзям не треба вірити? Можливо, вони єдині, кому варто вірити» [12, с. 126].

Під час дослівного перекладу як «Не повинні ми вірити нашим друзям? Це, можливо, навіть єдина прийнятна віра» граматичну структуру української мови було би порушено, та й фразеологізм втратив би свою структуру.

9. Розглянемо приклад, який ілюструє трансформацію вилучення слова в другій частині фразеологізму. Перекладач уникає повтору tant - так багато.

«Il y a d'enfance dans nos amours, tant de notre enfance». - «У коханні завжди так багато від дитинства, нашого дитинства».

Спостерігаємо додавання «завжди» в перекладі, перестановку членів речення, граматичну трансформацію зміни роду «dans nos amours - у коханні».

10. Однак варто зазначити, що перекладач не може нічого вилучати зі змісту тексту, який перекладається, особливо авторського афоризму. Вилучати можна лише ті елементи змісту, які певним чином дублюються в оригіналі за нормами мови або передача яких мовою перекладу може порушити норми останньої.

«La dernière fois, c'est exactement comme la première fois» [14, с. 117].

- «Останній раз - він зовсім як перший» [12, с. 101].

11. «Pour être heureux ensemble - colorier en noir les négations» [14, с. 78].

- «Аби бути щасливими разом - замалюйте усі «не» [12, с. 65].

Застосовуючи таку трансформацію, перекладач повинен стежити за тим, щоб у перекладі не було зменшено обсяг оригінальності інформації афоризму або перекручено її.

12. У деяких вибраних нами афоризмах французька лексема однієї частини мови перекладається українською мовою словом тієї ж частини мови, наприклад:

«Seules les bougies connaissent le secret des agonies» [14, с. 98].

- «Лише свічки знають таємницю агоній» [12, с. 84].

13. «Quand la 'vie dépasse le roman, que peut devenir roman?» [14, с. 169].

- «Коли життя перевершує роман, чим може стати роман?» [12, с. 144].

Цей спосіб нульової трансформації при цьому вважаємо виправданим.

14. Однак перекладачеві доводиться застосовувати трансформацію заміни частин мови через розбіжності в мовленнєвих нормах оригіналу та перекладу, наприклад:

«C'était donc ça le bonheur, un état de complète satisfaction! Un état rond, sans la moindre faille» [14, с. 118].

- «Так ось воно яке, - щастя. Стан цілковитого задоволення. Стан довершений, як коло» [12, с. 102].

Відбулися заміни прикметника іменником і навпаки, словосполучення «sanslamoindrefaille» - прикметником «довершений», а також трансформація перестановки, сутність якої полягає в тому, що під час перекладу лексичні елементи міняються місцями, тобто змінюють позицію на протилежну [3, с. 314]: «rond»на початку другого речення, а «коло» - наприкінці; «sanslamoindrefaille» наприкінці речення, а довершений - на місці прикметника після слова «стан».

15. Для ілюстрації перестановки ми обрали такі приклади:

«Cela fatigue tellement, ce mouvement perpétuel du bonheur au malheur» [14, с. 24].

- «Цей постійний рух від щастя до горя так виснажує» [12, с. 17].

16. «Il ne faut certainement pas vivre en touré de mots pour pouvoir écrire. Pour écrire, il faut s'échapper des phrases» [14, с. 62].

- «Щоб матизмогу писати, не треба жити в оточенні слів. Щоб писати, треба тікати від фраз» [12, с. 50].

17. Варто зазначити, що під час перекладу деякі французькі дієслівні форми, відсутні в українській мові, замінюються особовими або неозначеними формами дієслів у складі підрядного речення, наприклад:

«Je devais -vivre mon bonheur avec un compte à rebours du malheur dans le cœur» [14, с. 100].

- «Я мав насолоджуватись своїм щастям, тоді яку моєму серці почався зворотний відлік до катастрофи» [12, с. 85].

Використавши прийом смислового розвитку й конкретизації та замінивши словниковий відповідник «malheur» на катастрофу, перекладач зміг досягти експресивності в контексті почуттів.

18. «Pourquoi toujours choisir? La vie était une succession de limitations. On devait être fidèle, on devait être de gauche, devait manger à 13 heures» [14, с. 17].

- «Чому завжди треба щось обирати? Життя є послідовністю обмежень. Треба зберігати вірність, треба підтримувати лівих, треба обідати о першій дня» [12, с. 11].

У сполученні зі словом обирати в українській мові часто вживається треба щось, тому доречно обрана трансформація додавання. Перекладаючи «être fidèle» та «être de gauche» як зберігати вірність і підтримувати лівих, перекладач замінив дієслівні форми, використавши прийом смислового розвитку, що сприяло збереженню форми й автосемантичності авторського афоризму.

19. Наведемо приклад синонімічної заміни «le malheur» - нещастя на горе, яке дещо змінила мелодику й ритміку авторського афоризму, а також призвела, на нашу думку, до переходу афоризму оригіналу в розряд простого речення:

«Il eût fallu avoir peur de ce bonheur, peur de tout le malheur qu'il pouvait annoncer» [7, с. 113].

- «Треба було боятись цього щастя, боятись того горя, яке воно могло провіщати» [5, с. 97].

20. Трансформація заміни слів однієї частини мовисловами іншої застосовується також у тих випадках, коли збереження морфологічної ознаки слова або слів, що перекладаються, призводить до порушення

граматичних норм мови перекладу та норм вживання слів.
Розглянемо такі приклади:

«Je n'y peux rien, nous sommes tous des clichés. L'éducation, dans la plupart des cas, c'est juste un entraînement quotidien pour nous pousser à ne pas ressembler à nos parents» [14, с. 22].

- «Нічого неможливо вдіяти, мивсївпевному розумінні кліше. Освіта переважно - це просто щоденне тренування, яке підштовхує нас бути несхожими на наших батьків» [12, с. 15].

21. «Il ne faut jamais croire au hasard! Quand on croise quelqu'un comment prouver que cela n'est dû qu'à un concours des circonstances?» [14, с. 76]. - «Ніколи не треба вірити у випадковість! Коли зустрічаєш когось, як довести, що просто так склались обставини?» [12, с. 63].

22. Заміна слів однієї частини мови словами іншої може супроводжуватися частковою або повною перебудовою структури речення. У цьому прикладі прийом використано вдало. Натомість у наступному це змінило афоризм, зокрема:

«Nous étions dans la valse des tonalités. Et je n'étais pas loin de penser que l'amour rend surtout sourd» [7, с. 25].

- «В нашому життєвому вальсі тональності змінювались раптово. І я був недалеко від думки, що кохання насамперед оглушує» [5, с. 18].

23. Під час перекладу афоризмів ми спостерігаємо таку трансформацію заміни, як об'єднання речень, тобто заміну одного складного двома короткими, і навпаки, наприклад:

«Nos vies sont des cercles. Des cercles avec des évolutions illusoires, des tentatives de nous faire croire que le but n'est pas le point de départ. Alors qu'il est évident que nous nous dirigeons vers l'origine, la poussière» [14, с. 91].

- «Нашіжиття - це коло, митішимосебеілюзієюрозвитку, переконуємосебе, щофінішнеєвідправноюточкою. Тоді як очевидно, що всі ми прив'язані до своїх витоків, порох до пороху» [12, с. 77].

При цьому використано лексичні трансформації - синонімічну заміну словникового «le but «(мета, ціль) більш стилістично забарвленим та конкретизованим «фініш», а також повтор «la roussière» - порох до пороху) та граматичні трансформації: «des cercles» - коло, «des évolutions illusoires» - ілюзією розвитку (заміна множини однією та зміна частин мови).

24. Відомо, що абсолютних еквівалентів слів у різних мовах практично не буває, адже кожне слово наділене певними семантичними відтінками, які можуть бути зумовлені культурними особливостями. Відповідно, підтекст мови оригіналу, експресивність слів, натяки, алюзії не завжди можна передати тими ж словами в мові перекладу, а під час заміни слів та введення в речення роз'яснювальних елементів афоризм може втратити свої форму й значення, наприклад:

«Voyager un moment au-dehors de la douceur, c'est l'adrénaline du ridicule» [14, с. 26].

- «Після вилазки за межі ніжності ти сповнений адреналіном веселощів» [12, с. 19].

25. «Débuter dans un nouvel emploi, c'est sourire» [14, с. 57].

- «Якщо ти щойно отримав посаду, ти маєш усім усміхатись» [12, с. 46].

Висновки.Отже, перекладач застосовує трансформації, щоб зберегти форму фразеологічного виразу та його конотативне значення. Абсолютно еквівалентного перекладу взагалі існувати не може, оскільки різні мови мають великі лексикосемантичні й граматичні розбіжності, якими зумовлені трансформації.

Трансформації взаємопов'язані та можуть застосовуватися одночасно, (наприклад, перестановка супроводжується заміною, граматична трансформація зазвичай супроводжується лексичною тощо).

Водночас необхідно враховувати той факт, що просте калькування, як і необдумане перефразування, може призвести до руйнування афористичного образу, адже всі прийоми, використані автором фразеологічного виразу, є інформативними, вони взаємодіють зі змістом висловлювання, можуть оказіонально змінювати значення його компонентів. Таким чином, перекладачеві необхідно володіти лексико-граматичною системою обох мов, розпізнавати стилістичні прийоми, використані автором афоризму, та відтворювати їх мовою перекладу.

3.2 Аналіз фразеологічних виразів (авторських афоризмів) Бернара Вербера та запозичених, які належать відомим авторам в романі «Дзеркало Кассандри» та способи їх перекладу українською мовою.

Проаналізовано 39 фразеологічних виразів Бернара Вербера в романі «Дзеркало Кассандри» та способи їх перекладу українською мовою. Надано власний переклад, через відсутність готового перекладу українською мовою. Досліджено перекладацькі трансформації лексичних одиниць (конкретизацію, генералізацію, додавання, вилучення, заміну та перестановку) та граматичні трансформації (заміну, перестановку, додавання, опущення). Доведено, що перекладацькі трансформації було застосовано, щоб зберегти форму афоризму та його конотативне значення. Через відмінності в структурі французької та української мов перекладач творчо використовував різні засоби трансформації, інколи взаємопов'язані, наприклад, одночасно застосовував перестановку й заміну, граматичну трансформацію доповнював лексичною.

Вербер має особливість написання творів, яка полягає в тому, що виклад романного тексту він поєднує з певними історичними

енциклопедичними вставками, використовуючи для цього дуже рідкісні та унікальні джерела, де є багато маловживаних чи архаїчних слів.

У процесі перекладу відповідники можуть утворюватися за рахунок розширення значення, тобто генералізації, унаслідок якої слово з вузьким значенням замінюється в перекладі на слово із ширшим значенням:

1. C'est en forgeant qu'on devient forgeron. [1, с.564]

Справа – майстра вчить

Для французького прислів'я запропоновано український аналог. У якому застосовується розширене значення, тобто генералізація слова «справа» - узагальнене поняття якогось процесу, а даному випадку «кування» (en forgeant).

2. Nous ne pouvons pas conduire l'œil fixé en permanence sur le rétroviseur. [1, с. 95]

Не можна вести машину, дивлячись в дзеркало заднього виду.

Було застосовано генералізацію слова «permanence» та вжито в якості перекладу слово «дивлячись».

Переклад лексичних елементів обов'язково передбачає не тільки пошук словникових відповідників, а й уміння підібрати контекстуальні відповідники, важливим способом вибору якого є конкретизація значення. Маємо на увазі лексичну трансформацію, унаслідок якої слово ширшої семантики в оригіналі замінюється словом вузької семантики:

3. L'avenir appartient à ceux qui se lèvent tôt. [1, с. 153]

Хто рано встає, тому Бог подає.

В якості аналога використане українське прислів'я. Іменник «майбутнє» (l'avenir) замінено на «Бог» (Dieu).

4. Un être humain c'est au départ: 25 % d'hérédité, 25 % de karma, et 50 % de libre arbitre. [1, с.391]

Долю людини на 25% визначають його спадкові якості, на 25% - його карма і на 50% - його власний вибір.

При перекладі використана конкретизація. Замість «un être humain» (бути людиною) ми вжили «долю» (sort) людини.

5. Où qu'on soit, il y a toujours des gens bien. [1, с.451]

Світ не без добрих людей.

При перекладі застосовано конкретизацію. Замість «Où qu'on soit» (де б ми не були) використано «Світ». Також застосовано антонімічний переклад.

Широкого застосування під час перекладу афоризмів набула лексична трансформація додавання. Водночас перекладач не має права щось додавати від себе до змісту, оскільки коли йдеться про додавання як лексичну трансформацію, то мають на увазі експліцитне вираження частини імпліцитного смислу оригіналу в тексті перекладу.

Отже, трансформація додавання полягає у введенні в переклад лексичних елементів, що відсутні в оригіналі, з метою правильної передачі смислу речення, яке перекладається, або дотримання мовленнєвих і мовних норм, що існують у культурі мови перекладу:

6. La violence n'est pas une solution. [1, с.147]

Насильство - це не вирішення проблеми.

У випадку з приказкою використано додавання: в перекладі з'являється слово проблема (problème), яке відсутнє в оригіналі. В українській мові є стійке словосполучення «вирішити проблему». І ми спостерігаємо

перетворення приказки в прислів'я: до короткої фрази «насильство - не вирішення проблеми».

Перекладач не може нічого вилучати зі змісту тексту, який перекладається, особливо авторського афоризму. Вилучати можна лише ті елементи змісту, які певним чином дублюються в оригіналі за нормами мови або передача яких мовою перекладу може порушити норми останньої:

7. *La curiosité est un vilain défaut.* [1, с. 652]

Цікавість – порок

Перекладачем застосована трансформація вилучення прикметника брудний (*vilain*).

Трансформація вилучення слова має на увазі вилучення слів при перекладі з оригіналу [13].

8. *Qui paie ses dettes s'enrichit.* [1, с.562]

Хто плате борги, той багатіє.

Спостерігаємо трансформацію вилучення перекладачем займенника «свої». При перекладі з французької мови на українську, займенники зберігаються рідко, так як є зрозумілим в контексті до кого, чи до чого відноситься той, чи інший предмет.

9. *L'argent ne fait pas le bonheur.* [1, с.248]

Невгрошахщастья.

В даному прикладі перекладачем запропоновано український аналог прислів'я. Застосована трансформація вилучання «*nefaitpas*» .

10. *Qui aime bien, châtie bien.* [1, с. 178]

Кого люблю, того і б'ю.

Одне з найвідоміших французьких прислів'їв. В перекладі опущено прислівник «міцно (bien)». Дане прислів'я є сталим у французькій мові. І в українській мові є еквівалентний варіант. Ми не говоримо: кого добре любимо, того й міцно б'ємо.

11. L'expérience est le nom que chacun donne à ses erreurs.

Досвід – це ім'я наших помилок. Вилучення «que chacun donne à ses»

12. Je connais le pouvoir est la prison des mots. [1, с.36]

Слово може дати владу, а може її обмежити.

Пастка (la piège) і la prison (в'язниця) не є синонімами.

При перекладі з французького була опущена граматична конструкція je connais (я знаю).

13. Chacun sa merde. [1, с.492]

Кожному своє.

Випадок дослівного перекладу. В основі приказки лежить відомий латинізм «Кожному своє» - "Suum cuique", тобто кожному по заслугах. Вилучено «merde».

Перекладачеві доводиться застосовувати трансформацію заміни частин мови через розбіжності в мовленнєвих нормах оригіналу та перекладу, наприклад:

Модуляція:

14. Qui se ressemble s'assemble. [1, с.34] (французьке прислів'я)

Чумак чумака бачить здалека.

В даному прикладі перекладачем використана модуляція.

15. Si tu veux vivre avec les Romains, il faut vivre comme les Romains.
[1, с.203]

Зв'язками життєвих типів вчить.

В оригіналі наводиться французьке прислів'я, яке є калькою відомого латинізму «*Si fueris Romae Romano vivito more*» («Якщо перебуваєш у Римі, то живи, як римляни»). В даному прикладі перекладачем використано модуляція.

16. *Ceux qui échouent trouvent les excuses, ceux qui réussissent trouvent les moyens.* [1, с.23]

Хто хоче - шукає спосіб, хто не хоче - шукає причину. При перекладі застосовано модуляція.

17. *Ce n'est pas en analysant sans cesse le passé qu'on inventera l'avenir. Ce n'est pas en améliorant la bougie qu'on a inventé l'ampoule électrique.* [1, с. 273]

Без кінця аналізуючи минуле, майбутнє не створиш. При перекладі застосовано модуляція.

18. *C'est parce que je crois qu'en comprenant bien le passé, on peut éviter de reproduire les mêmes erreurs dans le futur.* [1, с.287]

Добре вивчивши минуле, можна не наступити одні й ті ж граблі в майбутньому.

При перекладі опущені видільної оборот *c'est parce que je crois que* (саме тому що я вважаю), слово однакових (*les memes*). Використаний прийом модуляції.

19. *Ce n'est qu'en revenant dans le compost et les ordures qu'on peut faire émerger la vérité pure.* [1, с. 148]

Без минулого немає майбутнього. Модуляція.

20. *Si tu as convaincu un coriace, tu peux convaincre mille naïfs.* [1, с.264]

Якщо ти зуміла переконати одного недовірливого, то зможеш переконати тисячу наївних.

Модуляція. Un cogiase перекладається як важкий, складний. Однак перекладач використовувала слово недовірливий (méfiant). Інші допустимі варіанти синонімів - скептик (le incrédule, la sceptique) і невіруючий (incroyant). Прикметник naïfs (наївний) має ще кілька значень: нехитрий, довірливий, простодушний. Не гірше б сприймався і такий варіант перекладу: «Якщо ти зуміла переконати одного скептика, то зможеш переконати тисячу простодушних». Або: «Якщо ти зуміла переконати одного невіруючого, то зможеш переконати тисячу довірливих».

21. Choisir un bon prénom, c'est offrir un passeport pour la réussite. [1, с.68]

Як ви назвете човен - так він і попливе.

"Як ви назвете човен - так він і попливе", що вийшов в народ з книги "Пригоди капітана Врунгеля" А.С. Некрасова. Модуляція.

22. Tout ce qui est en plus s'équilibre avec quelque chose en moins. [1, с.606]

Десь густо, а десь порожньо. Модуляція

23. C'est celui qui le dit qui l'est. [1, с.36]

На злодію шапка горить.

При перекладі було застосовано модуляцію. Хоча у французів в цьому сенсі зазвичай вживається інші вирази: qui s'exscuse s'accuse або pécheur a toujours peur.

24. Ce n'est pas parce que mamie dit qu'elle aime la nature qu'il faut la pousser dans les orties. [1, с.181]

Якщо бабуся каже, що вона любить природу, то не треба штовхати її в кропиву. Модуляція.

25. Qui «peule» pluspeutlemoins. [1, с.185]

Життя прожити - не поле перейти.

Українською мовою це прислів'я виглядає як «Хто на багато здатний, тому і мале дарма». Запропоновано в якості еквівалента прислів'я «Життя прожити - не поле перейти». Застосовано модуляцію.

26. Ce sont ceux qui entendent la prédiction qui font tout le boulot, vu qu'ils ont envie que cela se réalise réellement.[1, с.324]

Мрія може стати реальністю, якщо наполегливо працювати заради її досягнення.

При перекладі афоризму використана модуляція.

27. Ce n'est pas parce qu'ils sont nombreux à avoir tort qu'ils ont raison. [1, с.100]

Помилка залишається помилкою, навіть якщо помиляється більшість.

Використаний прийом модуляції.

28. La vérité est une grenade dégoupillée à utiliser avec parcimonie et pas avec n'importe qui. [1, с.438]

Правда - це граната з висмикнутою чекою, з нею треба поводитися обережно, і відкривати її можна не всім.

Вербер використовував метафору для порівняння правди з гранатою як зі зброєю в більш вузькому розумінні. Без чеки (sans goupille) - висмикнута (dégoupillée) чека, використовують (utiliser) - звертатися (appliquer). Неважливо, з ким (et pas avec n'importe qui) - відкривати її можна не всім (vous ne pouvez pas ouvrir la vérité à tout le monde).

Також у французькому варіанті відсутня дієслово відкривати (ouvrir). Використано модуляцію.

29. La raison du plus fort est toujours la meilleure. [1, с. 154]

У сильного завжди безсилий винен.

Ще один випадок трансформації прислів'я. «У сильного завжди безсилий винен» - мораль з твору знаменитого байкаря І.А. Крилова «Вовк та ягня», яке насправді було талановитим перекладом однойменної байки («Le loup et l'agneau») іншого великого поета - француза Жана Лафонтена. У останнього мораль байки звучить саме так: «La raison du plus fort est toujours la meilleure».

Диференціація значення полягає у широкій семантиці слів, які не мають повних відповідників у мові перекладу. Двомовний словник надає ряд часткових варіантних відповідників, кожний з яких покриває одне з часткових значень іншомовного слова. Проте, навіть усі словникові відповідники в їх сукупності не охоплюють повністю широкої семантики слова мови-джерела. Розглянемо кілька прикладів диференціації значення:

30. Bien mal acquis ne profite jamais. [1, с.145]

Нажите нечесним шляхом не йде на користь.

Перекладач застосував диференціацію «ne profite jamais» (не йде про запас).

31. La situation nous dépasse, feignons d'en être les instigateurs. [1, с.33]
Ситуація вийшла з - під контролю зробимо вигляд, що ми створили її самі.

Французький дієслово *dépasse* (перевалити, перевершити) замінений стійким словосполученням вийти з під контролю (*degenère, hors de contrôle*). При перекладі застосована диференціація.

32. Réussir, c'est aller d'échec en échec sans perdre son enthousiasme.

Домогтися успіху - значить йти від поразки до поразки, не втрачаючи оптимізму .

Іменник ентузіазм (l'enthousiasme) при перекладі замінено на оптимізм (l'optimisme). При перекладі застосована диференціація.

33. Il faut être privé des choses pour s'apercevoir que c'était un grand privilège de les posséder.

Тільки коли втрачаєш щось, усвідомлюєш, яким привілеєм було володіння.

В даному прикладі ми бачимо заміну словникового відповідника. Лишається речі можна різними способами: річ можуть викрасти, її можна втратити, вона може зіпсуватися, зламатися. При перекладі відбулася заміна слова privé (позбутися) словом втратити (perdre). Мовою оригіналу йдеться про втрату чогось конкретного - речі (chose). У перекладі говориться про втрату чогось абстрактного - щось (quelque chose). У французькому варіанті можна побачити, що привілеєм називається саме річ (chose). При перекладі акцент поставлений трохи інакше - на володінні (les posséder) річчю. В даному контексті також можна було використовувати український еквівалент - прислів'я "Що маємо, не бережемо. Втративши плачем».

34. La fonction crée l'organe, l'absence de fonction défait l'organe. [1, с.181]

Необхідність створює орган, відсутність необхідності орган знищує. Диференціація. В оригінальній версії прислів'я орган створює функція (la fonction), в перекладній перекладач зробив заміну словом необхідність (la nécessité de, besoin de). Така трансформація зумовлена логікою Б.Вербера. В контексті слідом іде авторське трактування сенсу прислів'я.

35. Une femme fidèle est une femme qui ne s'acharne que sur un seul homme.

[1, с.402]

Вірана дружина – це жінка, яка ненавидить лише одного чоловіка.

Перекладачем застосована диференціація: при перекладі, дієслово *s'acharne*

(озлобитись) змінено на (ненавидити) *détester*.

Синонімічна заміна:

36. *Si tu veux rester en bonne santé, ne te lave pas.* [1, с.54]

Хочеш бути здоровим - не мийся.

Історичний факт: миючих засобів, як і самого поняття особистої гігієни, в Європі до середини XIX століття взагалі не існувало. «Водні ванни утеплюють тіло, але послаблюють організм і розширюють пори. Тому вони можуть викликати хвороби і навіть смерть », - стверджував медичний трактат XV століття . Паремія переведена практично дослівно. Замість залишитися (*rester*) було використано бути (*etre*), що в цілому не змінило зміст виразу.

Для нас цей афоризм є антиприказкою, оскільки в країнських традиціях митися значить бути здоровим.

У деяких вибраних нами афоризмах французька лексема однієї частини мови перекладається українською мовою словом тієї ж частини мови, наприклад:

37. *Dans la vie on a toujours ce que l'on mérite.* [1, с.562]

В житті завжди кожен отримує по заслугі.

В даному прикладі перекладачем запропоновано український аналог прислів'я.

38. *Il n'y a que les imbéciles qui ne changent pas d'avis.*

Тільки дурні ніколи не змінюють думки.

39. Quiveutlapaixpréparelaguerre. [1, с. 154]

Хочеш миру – готуйся до війни.

Спостерігаємо яскравий приклад застосування українського еквіваленту. Афоризм римського історика Корнелія Непота «Хочеш миру - готуйся до війни» (Sivis pacem, parabellum) давно пішов в народ і став інтернаціональним крилатим висловом, прислів'ям.

Висновки. Отже, перекладач застосовує трансформації, щоб зберегти форму фразеологічного виразу та його конотативне значення. Абсолютно еквівалентного перекладу взагалі існувати не може, оскільки різні мови мають великі лексикосемантичні й граматичні розбіжності, якими зумовлені трансформації.

Трансформації взаємопов'язані та можуть застосовуватися одночасно, (наприклад, перестановка супроводжується заміною, граматична трансформація зазвичай супроводжується лексичною тощо).

Водночас необхідно враховувати той факт, що просте калькування, як і необдумане перефразування, може призвести до руйнування афористичного образу, адже всі прийоми, використані автором фразеологічного виразу, є інформативними, вони взаємодіють зі змістом висловлювання, можуть оказіонально змінювати значення його компонентів. Таким чином, перекладачеві необхідно володіти лексико-граматичною системою обох мов, розпізнавати стилістичні прийоми, використані автором афоризму, та відтворювати їх мовою перекладу.

3.3 Аналіз фразеологічних виразів (авторських афоризмів) Антуана де Сент-Екзюперіу філософській казці «Маленький Принц» та способи їх перекладу українською мовою А. Перепаді.

Проаналізовано 12 авторські афоризми Антуана де Сент-Екзюперіу філософській казці «Маленький Принц» та способи їх перекладу українською мовою А. Перепаді. Досліджено перекладацькі трансформації

лексичних одиниць (конкретизацію, генералізацію, додавання, вилучення, заміну та перестановку) та граматичні трансформації (заміну, перестановку, додавання, опущення). Доведено, що перекладач застосовував трансформації, щоб зберегти форму афоризму та його конотативне значення. Через відмінності в структурі французької та української мов перекладач творчо використовував різні засоби трансформації, інколи взаємопов'язані, наприклад, одночасно застосовував перестановку й заміну, граматичну трансформацію доповнював лексичною.

Твір-алегорія «Маленький принц» містить у собі невичерпно глибокі думки, сформульовані напрочуд лаконічно, оскільки їх вкладено в уста дитини. Саме в цьому полягає головна пастка для перекладача, тлумача іншою мовою. На відміну від багатьох великих сучасних творів, цінність яких полягає у фабулі, стрімкому розростанні сюжету, безлічі персонажів та чудернацькій кінцівці, досліджуваний твір є внутрішньо непомірно ємним, незважаючи на відносну статику подій та досить малий обсяг.

Варіант українського тексту створено Анатолієм Перепадею, перекладачем із романських мов, лауреатом численних перекладацьких премій, Кавалером французького Ордену мистецтва й літератури Золотих пальм, який увійшов в історію як перекладач українською семитомового циклу романів Марселя Пруста «У пошуках утраченого часу».

Диференціація значення полягає у широкій семантиці слів, які не мають повних відповідників у мові перекладу. Двомовний словник надає ряд часткових варіантних відповідників, кожний з яких покриває одне з часткових значень іншомовного слова. Проте, навіть усі словникові відповідники в їх сукупності не охоплюють повністю широкої семантики слова мови-джерела. Розглянемо кілька прикладів диференціації значення:

1. Les grandes personnes ne comprennent jamais rien toutes seules, et c'est fatigant, pour les enfants, de toujours leur donner des explications [31, ст.119]

Дорослі такі нетямовиті, а діти просто не в змозі розжовувати їм усе [25].

Перекладач застосував трансформацію диференціації «donnerdesexplications» (розжовувати) та конкретизація «necomprennentjamaisrientoutesseules» (нетямовиті). Запропонований переклад є більш стилістично забарвленим, аніж французький текст.

2. Quand on a terminé sa toilette du matin, il faut faire soigneusement la toilette de la planète [31, ст.28]

Причепурився сам уранці, причепури гарненько і свою планету[25].

Найбільш вдалим перекладом виразу «faire soigneusement la toilette»(нам вдається причепури гарненько), де збережено всі елементи, присутні в оригіналі. Застосовано диференціацію.

3. Pour les vaniteux, les autres hommes sont des admirateurs (A. de Saint-Ex., 52)

Для чваньків усі люди - то їхні шанувальники [25].

Слова «vaniteux» (марнославний) зостосований переклад (чваньки).

4. Les enfants seuls savent ce qu'ils cherchent [31, ст.94]

Лише діти знають, чого шукають [25].

Даний переклад українською мовою здійснено за рахунок перекладацької трансформації диференціація, оскільки прикметник «seuls» було замінено сполучником (лише).

Транспозиція:

5. Voici mon secret. Il est très simple: on ne voit bien qu'avec le cœur. L'essentiel est invisible par les yeux [31, ст.92]

Осьмоятаємниця. Вона дуже проста: лише серце добре бачить. Найголовнішого не побачиш очима [25].

Перекладач застосував трансформацію транспозиції, замінивши місцями «le cœur» та «on ne voit bien qu'avec».

Синонімічна заміна:

6. Les yeux sont aveugles. Il faut chercher avec le cœur [31, ст.100]

Але очі не бачать. Шукати треба серцем [25].

Перекладач в першому реченні використали заміну одного морфологічного засобу іншим, при якій непоширене речення змінює предикат стану на предикат дії, тобто граматичну трансформацію, та застосував синонімічну заміну при перекладі «sont aveugles».

У деяких вибраних нами афоризмах французька лексема однієї частини мови перекладається українською мовою словом тієї ж частини мови, наприклад:

7. Le langage est source de malentendus [31, ст.90].

Мова — це джерело непорозуміння [25].

8. Toutes les grandes personnes ont d'abord été des enfants, mais peu d'entre elles s'en souviennent [31, ст.7]

Усі дорослі спершу були дітьми, тільки мало хто з них про те пам'ятає [25].

Трансформація додавання полягає у введенні в переклад лексичних елементів, що відсутні в оригіналі, з метою правильної передачі смислу речення, яке перекладається, або дотримання мовленнєвих і мовних норм, що існують у культурі мови перекладу:

9. Les enfants doivent être indulgents envers les grandes personnes [31, ст.24]

Діти мають бути до тих дорослих вельми поблажливі [25].

Перекладачі використав прийом додавання, посиливши відповідні аналоги *indulgents* за допомогою прислівника *вельми*.

10. Tu deviens responsable pour toujours de ce que tu as aüürivoisé [31, ст.92]

Ти назавжди береш на себе відповідальність за тих, кого приручив [25].

При передачі найбільш відомого виразу досліджуваної казки А. Перепадя більш точно переклав *tu deviens responsable*.

11. On n'est jamais content là où on est [31, ст.93]

Люди вічно невдоволені там, де живуть [25].

Заміни дієслова *est* на *жити*. Додавання слова «люди».

Розглянемо приклад, який ілюструє трансформацію вилучення слова:

12. Il est bien plus difficile de se juger soi-même que de juger autrui. Si tu réussis à bien te juger, c'est que tu es un véritable sage [31, ст.51]

Себесудитинабагатоважче, ніж інших. Якщо ти зумієш правильно судити самого себе, то ти справді мудрий [25].

Опущення слова «*juger*» вкінці першого речення.

Висновки. Отже, перекладач застосовує трансформації, щоб зберегти форму фразеологічного виразу та його конотативне значення. Абсолютно еквівалентного перекладу взагалі існувати не може, оскільки різні мови мають великі лексикосемантичні й граматичні розбіжності, якими зумовлені трансформації.

Трансформації взаємопов'язані та можуть застосовуватися одночасно, (наприклад, перестановка супроводжується заміною, граматична трансформація зазвичай супроводжується лексичною тощо).

Водночас необхідно враховувати той факт, що просте калькування, як і необдумане перефразування, може призвести до руйнування афористичного образу, адже всі прийоми, використані автором фразеологічного виразу, є інформативними, вони взаємодіють зі змістом висловлювання, можуть оказіонально змінювати значення його компонентів. Таким чином, перекладачеві необхідно володіти лексико-граматичною системою обох мов, розпізнавати стилістичні прийоми, використані автором афоризму, та відтворювати їх мовою перекладу.

Завдяки майстерності перекладача, значна кількість речень з казки отримала статус афоризмів, сталих виразів, увійшла до архіву пам'яті будь-якої освіченої людини. Творіння на міжкультурній межі, вдала спроба накладання двох картин світу, без додання зайвих, нових соціокультурних елементів, жодної втрати щодо тексту-оригіналу є ознакою високого професійного рівню перекладачів, твори яких було досліджено.

Висновки до третього розділу

Перекладачі застосовують трансформації, щоб зберегти форму фразеологічного виразу та його конотативне значення. Абсолютно еквівалентного перекладу взагалі існувати не може, оскільки різні мови мають великі лексикосемантичні й граматичні розбіжності, якими зумовлені трансформації.

Трансформації взаємопов'язані та можуть застосовуватися одночасно, (наприклад, перестановка супроводжується заміною, граматична трансформація зазвичай супроводжується лексичною тощо).

Водночас необхідно враховувати той факт, що просте калькування, як і необдумане перефразування, може призвести до руйнування афористичного образу, адже всі прийоми, використані автором афоризму, є інформативними, вони взаємодіють зі змістом висловлювання, можуть оказіонально змінювати значення його компонентів. Таким чином, перекладачеві необхідно володіти лексико-граматичною системою обох мов, розпізнавати стилістичні прийоми, використані автором афоризму, та відтворювати їх мовою перекладу.

Завдяки майстерності перекладачів, значна кількість фразеологічних виразів отримала статус афоризмів, сталих виразів, увійшла до архіву пам'яті будь-якої освіченої людини. Творіння на міжкультурній межі, вдала спроба накладання двох картин світу, без додання зайвих, нових соціокультурних елементів, жодної втрати щодо тексту-оригіналу є ознакою високого професійного рівню перекладачів, твори яких було досліджено.

Résumé

Le travail de recherche traite de la difficulté de la traduction des unités phraséologiques. On sait bien que la phraséologie est le trésor de toute langue. La traduction des unités phraséologiques représente des difficultés considérables. Cela s'explique par le fait que beaucoup d'entre eux sont des locutions émotionnelles appartenant à un certain style de parole et souvent de nature nationale. Les unités phraséologiques reflètent l'histoire du peuple, l'originalité de sa culture et de sa vie quotidienne. Lors de la traduction des unités phraséologiques, il convient également de tenir compte des particularités du contexte dans lequel elles sont utilisées. De nombreuses locutions phraséologiques sont caractérisées par une ambiguïté et une diversité stylistique, ce qui complique leur traduction dans d'autres langues. C'est pourquoi la question de la traduction des unités phraséologiques est particulièrement importante dans la science de la traduction.